

V Ljubljani, v juliju 1915.

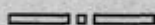
POPOTNIK

PEDAGOŠKI IN ZNANSTVEN LIST.

Letnik XXXVI.

Štev. 4.

Urejuje M. J. Nerat v Mariboru.

V s e b i n a :

1. Sedemdesetletnica c. kr. dež. šolskega nadzornika v pokoju veleč. gospoda
dvornega svetnika Frančiška Levca 153
2. Dr. F. Feorster: Pedagoška obravnava svetovne vojne v šoli in doma . . . 154
3. Pavel Fleré: Iz moderne metodike. (Konec.) 166
4. Luka Lavtar. (S sliko.) 173
5. Dr. Ivan Lah: Pater Hipolit in njegov „Orbis pletus“. (Dalje.) 188
6. Iz šolskega dela:
Učiteljev dnevnik 192
7. Slostvo: Ocene 194. — Književne novosti 198.
8. Razgled: Šolstvo 198. — To in ono 200.

Last in založba

Zaveze avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva.

Tiska „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani.

Agitirajte, pridobivajte novih naročnikov za naše liste, ki so:

Učiteljski Tovariš, Popotnik, Zvonček.

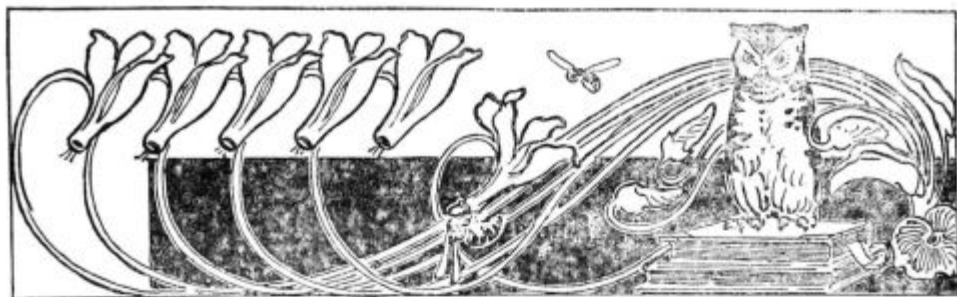
Iznova pozivamo vsa okrajna učiteljska društva, naj store svojo dolžnost v polnem obsegu! Vsi na delo!

POPOTNIK	izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih in stane na leto 6 K, pol leta 3 K, četrť leta 1 K 50 v. Posamezni zvezki stanejo 50 v.
::	::

 Za časa vojne izhaja Popotnik vsak drugi mesec v dvojnem obsegu.

Naročnino in reklamacije	sprejema Zavezin* blagajnik Fr. Luznar v Kranju. — Rokopise je pošiljati ravnatelju M. J. Neratu v Maribor, Kaiserfeldgasse štey. 21/II.
---------------------------------	--

::	Za uredništvo odgovoren: Anton Sterlekar.	::
----	---	----

SEDEMDESETLETNICA C. KR. DEŽ. ŠOLSKEGA NADZORNIKA V POKOJU, VELEČ. GOSPODA DVORNEGA SVETNIKA FRANČIŠKA LEVCA.

Gospod dvorni svetnik, c. kr. dež. šolski nadzornik v pok. Frančišek Levce je praznoval dne 4. t. m. sedemdesetletnico svojega rojstva. Slovensko učiteljstvo se zaveda velikih zaslug, ki si jih je stekel gospod dvorni svetnik Franč. Levce za slovensko šolstvo sploh in za kranjsko posebej, njegovih zaslug na vzgojnem, jezikoslovnem ter slovstvenem polju, in uredništvo in upravništvo »Popotnika« mu je čestitalo o tej redki priliki s sledečo čestitko:

Preblagorodnemu gospodu
dvornemu svetniku Franu Levcu

v Ljubljani.

Velecenjeni gospod dvorni svetnik!

Neposredni vodnik ste bili slovenskemu učiteljstvu; ideje, ki ste jih širili med njim na Kranjskem, so pognale korenine po vsem Slovenskem.

Njegov prijatelj in blagoslavljalec slovenskega šolstva ste še danes, ko gledate s ponosom na svoje vsestransko delovanje sedemdesetih let.

Jezik slovenskega naroda ste gojili v ljubezni ter mu ustvarili s »Pravopisom« trdno podlago. Šestnajst let ste ga hranili in branili v prid šoli kot okrajni šolski nadzornik; dve leti ste vzgajali slovenskemu narodu slovensko učiteljstvo; dvanajst let ste bili njegov načelnik in podpornik v najbolj slovenski kronovini. Razvoj slovenskega učiteljstva iz slovenske metropole vun je Vaša zasluga ter se stavi v red z Vašimi drugimi, ki ste si jih pridobili s svojim večjim in spretnim peresom v prid slovenskega naroda.

Pridružujoč se mnogim zasluženim odlikovanjem in čestitkam, ki ste jih postali deležni o priliki Svoje sedemdesetletnice, Vam želi slovensko učiteljstvo tudi po svojem znanstveno - pedagoškem glasilu »Popotniku«, da bi Vam dodelilo nebo še mnogo let!

Maribor-Kranj, 4. julija 1915.

M. J. Nerat m. p.

kot »Popotnikov« urednik.

Fran Luznar m. p.

kot »Popotnikov« upravnik.

DR. F. FOERSTER:

PEDAGOŠKA OBRAVNAVA SVETOVNE VOJNE V ŠOLI IN DOMA.¹

Gotovo vsakdo od nas je že imel občutek, kako težka, kako odgovornosti polna in kako plodonosna je naloga, govoriti z doraščajočo mladino o svetovni vojni. Napram temu dogodku, ki poseza tako globoko v naše življenje, mišljenje in znanje, ki nas vdi iz vseh navadnih čustev in misli, ne smemo prepuščati nam izročene mladine same sebi, pomagati ji moramo do pravilnega stališča ter moramo izrabiti resno in sprejemljivo duševno stanje, ki se je ustvarilo iz teh vse preurejajočih dogodkov. Vemo, kako so odprte danes vse čaše mladih duš za resnobo življenja, za vzvišene zglede, za vse, kar dviga človeka nad samega sebe. Treba je, da uporabimo to razpoloženje za globoko pronicujoče vplive na srce in značaj.

Predvsem se nam pokažejo tri pedagoške glavne naloge. Najprej moramo spraviti popolnoma do veljave etične vrednote te vojne, oživiti v dušah npravstvene zglede bojnega polja. Drugič je naša naloga, da zaviramo nevarnosti, ki nastajajo za mlade duše iz mnogovrstnih vtiskov vojnega življenja in tudi iz vojnega poročevanja, in tretjič nam je treba, da napravimo na novo pridobljene dobrine notranje enotnosti za notranjo posest, t. j. upotrebiti moramo vojno za državljansko vzgojo naše mladine, skrbeti moramo za to, da požene korenine v značaju in v vsem političnem mišljenju mladega človeka to, kar je skraja le rezultat zunanjega sovražnika in njegovega pritiska.

Najprej bi rad pogovoril nalogo, kako bi bilo prenesti npravstvene zglede vojne na mladino, kako se dajo prestaviti ti zgledi v njene naloge,

¹ Pod tem naslovom se je vršilo F. predavanje dne 10. sušca t. l. v dunajski »Pädagogische Gesellschaft«. Predstoječi spis pa je pisatelj priredil na prošnjo našega uredništva posebe za »Popotnika«.

ne da bi čutila pri tem mladina preveč vseh vojnih razburjenj, in mislim pri tem pravzaprav na ono mladino, ki hrepeni najbolj po tem, da se udeleži vojne sama, na zrelejšo mladino, kajti ta je najbolj sprejemljiva za témo: Kako naj sodelujem pri teh dogodkih, ne le z ustmi in s fantazijo, ampak z vsemi silami srca in značaja? Pravtako mislim na žensko mladino, ki ima danes svoje starejše sestre kot strežnice na bojišču ali v lazaretih in ki hrepeni le po tem, da bi poblagoslovil tudi njo vroči dih svetovne vojne in duh požrtvovalnosti.

Kaj je pravzaprav najbolj upanja polno v vsem tem izkušanju narodov, kaj je zdaj resnica, ki naj jo damo mladini, da jo doživi z vsemi nitkami svojega notranjega bistva ter jo sprejme vase? Če hočemo razumeti to največje, se moramo ozreti v sredo najnerazumljivejšega, naravnost v ono strašno, ki je zadelo tako mnoge, če je padlo poročilo o smrti dragega svojca v hišo kakor granata, da so vsi kar otrpnili. Jaz pravim »otrpni!«; kajti nihče ni mogel popolnoma pojmiti tega skraja, ko je poléti naenkrat zatrobila smrt s svojim rogom v vse poletno in počitniško veselje ter je pokosila nato tisoče, ki so bili opora in sreča svojih družin, druge, ki so stali na pragu v življenje, polni najdrznejših zahtev od sreče. Vse te tisoče je pobrala smrt, kakor da so nič, ter jih je vrgla v skupni grob, kjer kaže le lesen križ, da so izginile množice, kakor da jih nikdar ni bilo. Vse to presega naše pojmovanje in ostalo bi za nas sploh brez zmisla in brez luči, če bi ne bilo, kakor da govori zviška k nam kakor neviden zbor prastara resnica: »Ni življenje smoter in ne jaz, ampak žrtev, in kdor je v žrtvi, ima življenje.« In to je veličina sedanje usode, to je resnica, ki jo spoznajo drugače le nekateri in šele v zrelosti življenja, resnica preproste in molčeče žrtve, resnica, ki pa doni danes zatrobljena s pozavnami v vsako hišo, da je skoro v enem dnevu in eni uri pobegnilo pri zadnjih vratih mahoma vse glasno malikovanje lastnega jaza, ki je vstopil z velikimi besedami v moderno dušo, da je izginilo kakor hudodelec, ki je nastopal z napačnimi papirji.

Mladim ljudem bi povedal, da naj zlasti mladino, ki so izgubili na bojišču očeta ali brata, npravstvena zapuščina njihovega rajnika iz temne zemlje in iz bojnega trušča reši ter postane dejanje v njihovem lastnem življenju. Čigar oče in čigar brat je padel na polju slave, naj si zapiše zlasti besede »padel na polju slave« z bleščečo svetlobo v dušo: sinovi, da ostanejo vse svoje življenje na polju slave, da ne iščejo v svojem poklicu uspehov na stroške poštenosti, z nelepim dobičkarstvom, v strahopetnem štreberstvu ali v trdem izkoriščanju svojih soljudi, da se v občevanju z ženami ne udajajo brez discipline svojim strastem ter padajo na polju neslave; hčere, da ne dovolijo na sebi nečastnega dotikanja ter ne razdajajo brezčastno svoje ljubezni, da se ne sprijaznijo z modo v obleki,

kakor prihaja iz bivališč sramote, da ne trpe plesov, ki prihajajo od tam, kjer ni časti ne za moža, ne za ženo. Da ostanejo zvesti tej zapuščini padlih na polju slave, je pač najvažnejše sodelovanje domá ostale mladine z onimi, ki stoje na bojišču.

Poleg tega pouka iz zapuščine naših padlih se moramo učiti tudi od živečih. Tudi ti nam pošiljajo zapuščino, ki jo moramo imeti v časti. Ravnati se moramo po zglednikih vojnega življenja v svojem lastnem življenju, če hočemo res biti deležni veličine vojne. Tega pa ne storimo z govoričenjem o vojni in z razobešanjem zastav. Koliko se govori o naših junakih na bojišču; ampak znabiti veliko preveč! Njihova velika skrb v strelskih jarkih je tale: Ali bodo služili naši naporí tukaj le za to, da bodo imeli naši domači doma kaj govoríčiti, ali pa se bodo od nas učili? Ali bomo našli ob svoji vrnitvi domov sveto četo hrabrih domá, hrabrih v šoli, hrabrih v poklicih, ali le trumo vojnih čvekačev, ki bodo obžalovali, da jim poide zdaj snov? Ali bo naša mladina vrnjene razočarala, to je vprašanje.

S tega stališča bi rad poskusil podati nekatere primere iz bojnega življenja. Najprej bi rad izpregovoril o posebni slavi avstrijske junaške sile v vojni, o slavi, ki je po mojem mnenju zlasti za mladino posebnega pomena. Vzdržati in obstati v prav nehvaležnih situacijah, pod strašnimi pogoji nasproti večkratni premoči, kjer ne vabi nikak sijajen uspeh, kjer se ne da konstatirati nobeno hitro in svetovno zgodovinsko bleščeče napredovanje, to zahteva več srčnosti, več sile značaja in več vesti kakor katerkoli drugo vojaško opravilo; to zahteva zatajevanja in sile značaja, ki korenini globoko znotraj, kamor ne prodre nobeno ploskanje, nesebičnost, ki postane še blagoslov za vse avstrijsko notranje življenje. Mislim, da je treba te primere zlasti za mladino plodonosno naložiti, da je treba mladino navajati, da zvestoba, kjer ne vabi slava, kjer preti od površnosti celo nepriznanje, da ostati zvest tukaj, pomeni junaško silo, najnotranjšo moč značaja in hrabrost. Ta specialno avstrijski heroizem danes, ko je v svetu toliko navideznosti, zbližati mladini, je največjega vzgojnega pomena. Kar se zgodi junaškega na bojišču, naj bo mladini primera — pa le primera — za vsako vrsto hrabrosti v vsakdanjem življenju. Za vsakega človeka pride čas, ko navidez ne more naprej in ne more konstatirati nikakih vidnih uspehov in nikake nagrade za svoje delovanje. Daleč naokrog v svojem bitju vidi ovire, sovražne vplive, mokra in zmešana tla, udrte ilovnate stene. Da vzdrži v teh strelskih jarkih potrpežljivo, zvesto, udano, zato je treba brezprimerno več moralíčne moči in hrabrosti kakor za odprt juriš na vasi in mestu.

Še drug primer! Slika napadajočega junaštva v vojni naj bo za doraščajočo mladino pomoč za nepremagljivo smotrenost v važnih izkustvih

vsakdanjega življenja, primer za mogočno vzdržanje, v katerem edinem stopa na dan sila pravega značaja. Resnično, boj človeka s seboj samim je še mnogo težji kakor boj na sedanjih bojiščih in vendar mu je tudi prav zelo soroden. Komaj je strelski jarek zavzet, že spleza sovražnik zopet vanj, in kdor zmagovalno napreduje na bojišču strasti, zasluži hrabrostno svetinjo in je vreden svojih bratov na bojišču.

V naslednjem podam dogodek iz Vogeov, da pokažem, kako se dá vojna plodonsno uprabititi tudi za manjše. Pripovedujem sledečo povestico: Mala četa Nemcev se izgubi v Vogezi. Od prelaza sem pride francoska premoč. Nemcem se posreči, da se skrijejo v neposredni bližini čet, ki korakajo mimo. Častnik izda strogo povelje: Nobeden se ne sme ganiti. Tedaj se sproži enemu puška. Takoj napadajo Francozi malo četo, nekaj jih pobijejo, nekaj polové, in le redki, ki so ušli, lahko pripovedujejo o vzroku nezgode. Rekel bi otrokom: Ta, ki se mu je puška sprožila, je bil v šoli bržkone med onimi, ki spuste, kadar se zapove mir, z velikim ropotom na tla knjigo. Tako bi uporabil ta dogodek neposredno na dogodke v šoli.

Še en primer od нравstvenih zglednikov. Med operacijo v lazaretu pade skozi okno granata ter predre na drugi strani steno, stekleni koščki lete okoli, omet pada na tla, vse leze pod mize, le zdravnik ostane miren pri delu in pravi: »Tu bomo naprej operirali!« in asistenčni zdravnik zakliče: »Vsi ostanite na mestu!«, in v resnici se je izvršila operacija popolnoma mirno. Če se pripoveduje kaj takega, se pristavi: Pri takih izkustvih se pokaže, če se je vzgojil človek v to, da ostane v odgovornostih svojim obljubam in dolžnostim zvest do konca, ali če je bil sam s seboj mehkužen ter si je dovoljeval odstranjevanja, kadar mu vzdržanje ni bilo ugodno. Tedaj bi rekel: Ni vsakemu dano, da bi izkazal silo svojega značaja v ognju granat; dobé pa se v življenju še druge granate, dobi se kamenita toča javnega mnenja, neodobravanje in zasmehovanje tovarišev za tistega, ki ga nemoteno vodi njegova volja in njegovo prepričanje; dobi se nemilost od zgoraj in od spodaj, trde žalitve od bližnjih in najdražjih, ki napravljajo čutečemu človeku obstanek in napredovanje najmanj prav tako težko, kakor toča svinčenk na bojišču. In to naj bo iz tega časa dobiček za nas vse, da opleta vojna novo in vendar prastaro glorio okrog čela onemu, ki vzdrži v življenju do konca. Notranje sodelovanje na veliki dobi vojnega junaštva ne pomeni le, da se pustimo obdržati od velikih dejanj hrabrosti, pač pa da pojмимо njihove ideale popolnoma, jih predelamo do zadnjih konsekvenc ter jim pritrdimo. Rešiti moramo iz vojne heroični moški ideal takorekoč kot trajno dedščino na človeštvu. Rešiti ga moramo, moramo ga pa tudi poglobiti in odušiti, in tako bi jaz ravno učence višjih razredov napotil, da se v zmislu te glorio

hrabrosti resno vprašajo: Kje so pri meni zadnji ostanki nepremagljive strahopetnosti, najskritejšega strahu pred ljudmi, pred bolečinami, neprijetnostmi in materielnimi skrbmi? Če si stavi mladina to vprašanje, spozna šele jasno, da je bistvo značaja v uničevalnem boju proti vsaki vrsti strahu. Da nastopimo popolnoma proti strahopetcu v nas, bodi naše sobojevanje s hrabrimi na bojišču. Dejal bi: Ne more si poiskati vsakdo junške smrti, vsakdo pa se lahko prisili, da ima resnico v časti, tudi kjer mu napravlja to neprijetnosti, kjer izpostavlja s svojim spričevalom samega sebe. Važno se mi zdi, da pripomorejo ravno športna društva k temu, da ne smatrajo mladi ljudje pojma močatosti le na zunaj, pač pa da jim je telesno le primer za nekaj globjega, za močatost, izdelano na znotraj, in kakor daje učitelj učencu domačo nalogo, tako naj vzame učenec ta veliki ideal hrabrosti na bojišču takorekoč s seboj in ga naj v svoji najnotranjši sobici do konca predela, misli in živi. Na primerih nekontrolirane, neplačane in nevidne poštenosti in močatosti naj se pokaže, kaj se vendar pravi biti hraber in kaj biti strahopeten.

Mnogo bi se lahko tudi povedalo o disciplini v svetovni vojni, kako nam daje svetovna vojna v tragičnih in pretresljivih slikah primere, kaj pomeni disciplina v sodelovanju človeških sil, kako je vojna šiba za vse vrste površnosti v življenju, ker je odvisna usoda tisočev od tega, da vsak stori vse svoje na svojem mestu in je storiti pripravljen. Da naj se ne prihaja nikdar z neopravičevanjem tudi za najmanjšo pozabljivost, kajti na »Pozabil sem« bi mu odgovoril, da ni to nikaka opravičba, ker bi ne mogel pozabiti, če vzameš resno, in dejal bi: Socialna kultura se ne imenuje samo imeti, usmiljenje z ljudstvom, pač pa se imenuje najprej: Bodi vsak trenotek na mestu, bodi zanesljiv, drži vedno svojo besedo, izpolni vedno svojo nalogo. Tu na zemlji ti je dano občestvo, da se navadiš obvladati samega sebe. Natančnost, obzir in odgovornost pa so temelji vsega občestva. Ne anarhist, ne revolucionar, pač pa netočni, besedolomni, nezanesljivi so pravi podiratelji človeškega občestva, in ona krepka in vedno pripravljena zvestoba, ki se ji pravi disciplina, drži skupaj ne le družbo, ampak tudi tebe samega. Temeljito delati hoteti se naučiš le s strogo pokorščino; neobhodna dolžnost edina ti čisti tire tvoje volje, te navadi zdržnosti, močatosti, ljubezni, kakor bi ti je ne pripravil tvoj dobričina subjekt nikdar. Discipline v uniformi ne more vsakdo izpolnjevati in izkazati; vsako uro in vsak dan pa lahko izpolnujemo disciplino v govorjenju in smenjanju, v jedi in pijači, v športu, v navduševanju, v veselju in v sočutju, vse to krasno zdravje sebi zapovedovanja.

Dozdaj sem predvsem pravil, česa se nauči lahko moška mladina od heroizma bojišča. Mnogo od tega velja tudi za žensko mladino. Mehkužno našopirjanje svojih malih in velikih pritožb, gromko povdarjanje svojega

lastnega jaza, svojih stanj in zahtev, to je nevarnost za oba spola in naj bi danes vočigled vseh nepopisnih trpljenj in žrtev povsod osramočeno utihnilo. Tudi v služenju in žrtvovanju je bilo žalibog pred vojno veliko preglasno šopirjenje. Levica je morala vedno izvedeti, kaj je dala desnica. Naj bi poslala preprosta grobišča in vse skrite krvne žrtve velike nauke v duše ter nam povedala, da je potihljenje šuma, ki ga povzroča jaz, prva in najvažnejša žrtev, in da ne veljajo vse druge žrtve nič pred njim, ki vidi v srca. Žgalne daritve imenuje prerok vse daritve, ki pridejo iz domišljevanja. Niti Rdeči, niti železni križ ne velja nič pred Bogom, če ni prek še križa Kristusovega, svete preprostosti, resnične smrti jazmisli v človeku. Dekliški svet, ki bo sodeloval v tem zmislu pri heroizmu vojne, ni da bi moral misliti le na velika dejanja tistih, ki morajo rane usekavati, ampak najde prav tako velike poteze pri onih, ki morajo rane zdraviti, pri ženah, ki opravljajo za fronto dostikrat v življenjski nevarnosti, z napenjanjem vseh sil svoj strežniški posej, in znabiti lahko upamo, da pripomore ta veliki vpoklic žen k delu ljubezni z vsemi pretresljivimi dogodki vojne k temu, da se odvrne ženska mladina našega časa od marsikaterih stranskih potov, na katera grozi, da zaide. Mislim predvsem na ono drzno udajanje v egoizmu za telesno gojenje, glasno, buršikozno posnemanje moških življenjskih navad, ki ga vidimo, kako sega v zadnjem desetletju vedno dalje. Tu so predvsem moderna prenapetja; mislim, da napravlja vsa ta otopelost napram ženskim običajem, ta egoistični preveč, to napihovanje postranosti za glavno, vse žene zelo nesrečne, ustvarja žene, ki so v življenju padle, ker niso bile pripravljene duševno docela nič za najvažnejše naloge in konflikte ženskega življenja, ker se niso mogle ustavljati z nikakimi višjimi npravstvenimi silami egoizmu moža. Za oba spola, tudi pri mlajših letnikih, pri katerih dostikrat vidimo, da se napihujejo otroci s svojimi malimi zoprnostmi, velja opomin, da naj mislijo pri malenkostih vedno na veliko, ki se danes trpi in se bo pretrpelo brez glasu. Mladim ljudem bi rekel: Če se zmisлите zdaj, da bi se postavljali s kako zaljubljeno srčno bolestjo ali z votlim zobom ali s čemerkoli bolečim ali neprijetnim, spomnite se na strelske jarke, na grobišča, na lazarete in na tiste, ki so jim postrelili danes najljubše in najdražje, kakor bi ne bili nič in bi ne bili od nikogar. In to je dobiček za vse življenje, ki ga lahko posnamemo iz takih razmišljanj, da predočuje ljudem: tisti, ki obtičé v lastnem napuhu, bodo bolni in brez miru v življenju, in le, kdor se napravi majhnega in neznatnega, postane velik, zdrav in plodonosen v življenju.

Obravnaval sem zapuščino naših padlih in naših borilcev na bojišču. To pa stavi na nas še obsežnejše zahteve kakor te, ki sem jih ravnokar

pogovoril. Tu čitam v pismu, ki ga je pisal že listopada lani na bojišču svoji materi:

»Če priborimo zdaj s svojim orožjem zmago, kaj bo z vsemi dobrimi močmi, ki so se spravile ta čas iz nas na dan? Bo-li inogel obdržati narod te moči v miru žive ter jih razvijati naprej? Glej mati, to je zdaj za me glavno vprašanje vse vojne. Če mu lahko z gotovostjo pritrdimo, potem lahko prebolim vse žrtve. Bomo-li imeli moče in žene, ki se bodo postavili za svoje prepričanje, ki jim pove notranji glas njihove vesti več kakor zunanje priznanje? Ali pa bo zopet tako, kakor pred vojno: Strahopetnost pred činom in denarjem, brutalen boj za strankarske interese, prepir navzgor in prepir navzdol, malenkostne skrbi, lahkomišeln ples preko vsega. O, mati, to vprašanje teži bolj mene in moje tovariše, kakor to, se-li vrnem jaz ali tovariš na levi ali na desni domov živ in zdrav. Veruj mi, za boj tukaj v fronti, za to je treba manj prav osebne hrabrosti kakor za boje za pravo pravstveno svobodo in enotnost v notranjosti po mirovnem sklepu.«

Pisec tega pisma je štirinajst dni pozneje padel in leži danes v hladni zemlji. Njegovo vprašanje pa, mislim, naj gori naprej v naših dušah, vprašanje, kako naj postane nanovo zbudeni duh enotnosti, žrtve, ljubezni trajni delež, kako ostane lahko več ko posvečen spomin na veliko leto? Enakost tega vprašanja čutimo pri mnogih naših borcih, četudi ne pišejo o njem v svojih pismih z bojišča, čutimo, da si mnogi, na smrt zadeti, pri slovesu od življenja stavi vprašanje: Kaj bo vse to zastonj? Kaj smo izkrvaveli v snegu in umiramo mladi, le da se nadaljuje stari prepir za materialne dobrine in za moč, ali pa bo pripomogla naša srčna kri k temu, da se zbudé vsi dobri duhovi v naši domovini? In ravno o tem vprašanju bi rad kaj rekel. Mislim, da naj bi govorili pri naši šolski mladini o tem pričakovanju borilcev, njihovih lastnih sodobnikov, da ne bi zamudili prilike, da izrečemo globoko segajoči poziv, da spravimo to mladež, ki ni prišla na bojišče, v neposreden stik z ono, da prenesemo takorekoč to vprašanje v njihova srca. S tem bi rad prešel na temo, kako naj učitelj in vzgojitelj pretresljiví vtis notranje enote vseh narodov in razredov v Avstriji — tu govorim zlasti o Avstriji — pedagoško vzame v roko in poglobi. Poročal bi o vseh razveseljujočih potezah bratstva dozda si tujih ali celo sovražnih narodnosti, avstrijskih narodov na bojišču in potem vprašal: Če tedaj preneha pritisk zunanjih sovražnikov, kaj se bode znova začela stara deljenja in sovraštva, kakor začne divjati razred in se pretepavati, ko se odstrani gospod učitelj? Ali ga naj ne smatra bodoča generacija za sveto dolžnost, da sama, li ne bo stala več za Avstrijo na bojišču, za Avstrijo živi? In za Avstrijo, bi dejal, živi le ta, ki v vsaki be-

sedi, v vsaki sodbi, ki jo izreče, celo v vsaki najskritejši misli in čustvu gradi most med avstrijskimi narodi, ki ne živi in ne ljubi le v svojem rodu, ampak se vživi in vzljublja v tujo narodnost in misli pri vseh konfliktih najprej na avstrijsko zastavo in potem šele na lastne narodne pravice. Omenil bi tudi one žalestne pojave izdajstva in prehajanja ter bi jih uporabil simbolično in dejal: Avstrijske domovine, avstrijske države ne izdaja le oni, ki daje sovražniku znamenja ali mu stiska v roke papir, ne, Avstrijo izdaja vsakdo, ki dela, govori in piše v političnem življenju le v egoistični zaslepljenosti lastnih narodnostnih zahtev. Prave Avstrije, bi rekel, še ni tukaj; nevidna dobrina je še to, nebeški Jeruzalem; pač pa delajte, bi dejal, na tem, da postane vidna, glejte tudi v šoli v vsakem pripadniku tuje narodnosti, v vsakem Čehu, v vsakem Poljaku, glasnika te nevidne Avstrije v svoji sredi, ovijte črnorumeni zastavo okrog sebe in njih, bodite patriotje v tem zmislu, da ravnate z njim posebno izbrano, mislite na to, da ni Avstrija le tam, kjer teče sinja Donava, pač pa vsepovsod, ker si nastopajo nasproti Nemec, Čeh, Poljak, Slovenec ali Hrvat v viteškem duhu, v duhu miru, dobre volje in samoomejitve; tukaj je Avstrija, tukaj se avstrijska monarhija ustanavlja. Dejal bi tudi dalje: Če stopite v politično življenje, boste čuli tudi mnogo zabavljati na vlado. No, vaša vlada, bi rekel, ne zmore vsega, kar bi rada, če se ji izpodnika vsled boja in nenaklonjenosti narodov avstrijska država vedno izpod nog. Skrbite za to, da se zavzamete od spodaj navzgor s samodisciplino vsakega posameznika, s socialnim priznanjem drugih narodnosti in njihovih pravic za avstrijsko državno misel, da bo premagano avstrijsko razdvojenje najprej v vaših dušah. Potem pripravite tudi svoji vladi prosto in veliko pot. Ne pogovoril bi avstrijske skupnosti v tem zmislu le z ozirom na sovražnost narodnosti, govoril bi tudi za združitev razredov in dejal bi starejši mladini, organizirani v mladinskih družbah: Vežite se bratsko z delavsko mladino, sklepajte z njo prijateljstvo za vse življenje, kakor so sklenili to vaši očetje zdaj v strelskih jarkih. Mladim ljudem gorenjih slojev, ki bodo ko inženirji, fabrikantje, podjetniki ali uradniki kedaj voditelji naroda, bi rekel: Spoštujte in ljubite avstrijski narod, tudi če rebelira, celo če stavka ter vam stavi težke pogoje, spoštujte njegove misli, tudi če jih smatrate za neizvedljive, spoštujte tudi njegove vodnike in zaupnike, ne zapirajte jim ust, tudi če govoré trdo, ne zapirajte jim soodločujoče pravice na usodi; naj stoji v vaših dušah zapisano, da so nam bili zvesti v veliki uri. Spoštujte tudi neupogljivost, burnost in silnost njihovega prepričanja, kajti izkazalo se je to sedaj na bojišču. Resnično, rabiti moramo odslej besedo »domovina« v širšem zmislu. Odslej je treba imeti za brezdomovince tiste, ki so obtičali v razrednem patriotizmu; kajti domovina ni le zemlja, zgodovina, zastava, pač pa človeško meso

in človeška kri, in svojo domovino ljubi le ta, ki ljubi vse ljudstvo, tudi »rdeče« ljudstvo, ki objema vse in mu je nad ločitvijo strank najvišje skupnost domovine. Potem bi rekel dekletom in mladim možem v šoli in povsod: Iščite že danes vsako priliko, da spoznate delavske sloje. Kdor pozna le en sloj, je človek, ki je čital le eno knjigo. Kdor ni nikdar pogledal v prazno kašto, tudi ne razume misli, ki prihajajo iz prazne kašte. Kdor se ni nikdar ozrl v duše, ki jih je ranilo prevzetno gospodstvo, tudi ne razume rdečih besed, ki prihajajo iz takih ran.

Pripraviti pa moramo našo mladino tudi na prihodnjo zopetno združitve narodov, vzgojiti jo k temu, da dovrši v svojih dušah že davno to vendar neizogibno zopetno združitve narodov. Najhujše in najbolj boleče pri vsej svetovni vojni je to morje sovraštva, v katerem so se potopile vse prejšnje narodnostne vezi, in zdi se mi največjega pomena, da se obvaruje naša mladina, ki se še ne bojuje na bojišču, pred posirovelimi vplivi tega narodnega sovraštva in pred posirovelimi vplivi neopravičenega in enostranskega obsojanja, pred to nezmislno pavšalno pogubnostjo celih narodov. Narisal bi s kredo v par črtah porušen, eksplodiran železniški most z visečimi mostnicami, potem bi to risbo zbrisal in narisal sliko, kakor jih prinašajo tudi fotografije, kako avstrijske čete ta most popravljajo in zbližujejo stebre. To je vaša naloga, bi rekel mladini, da v prihodnjih časih ta most med narodi zopet postavite in ga postavite že danes v svojih dušah. Treba je mladini označiti pravo stališče napram raznim zdaj nam sovražnim narodom. Ta oblikovna kultura in ti vzgojni elementi se morajo priznavati ravno danes v šoli. Pristavil bi: Gotovo je prav, da se ravno danes bolj ko kedaj prej spominjamo lastnega, kar moramo obvarovati nasproti tujim narodom, da ne puščamo več francoske mode čez mejo, da ne postaja ženski spol vsled dobavljivosti izdajalski napram modi, ki prihaja in mora prihajati iz našega duha in iz naših нравstvenih tradicij. Pravtako bi tudi z ozirom na Angleško, če govorim o angleški veličini, nasproti temu, kar je zagrešila Angleška danes, postavil to, kar je dala Angleška socialni kulturi, socialnemu delu vseh narodov. Ko sem označil to, bi tudi povedal, kaj moramo braniti napram Angleški, napram materializmu, športstvu, napram bahanju z mišicami in pretiranju. Če bi govoril o Rusih, bi govoril o Tolstoju in o tem, kar je dal ruski duh svetu velikega po njem. Pri vsakem zmagoslavju bi izrekel v šoli tudi vitežko besedo v prilog sovražniku. Ta mol, to sočustvo na pobedi in depresiji poraženega mora biti sprejet v vsako veselje nad zmago, če nočemo, da pride nad nas prokletstvo zmage napredovanja. Ta strah pred prešernostjo zmage je bila globokonravstvena posest antike, ta čut, ki bi se mu moralo pravzaprav reči: »Vae victoribus, gorje

premagalcem,« ne premagancem, da se je mogoče ubraniti pred nevarnosti zmage le z največjo preprostostjo in ponižnostjo.

To bi bil način, kako naj se govori z mladimi ljudmi o tej vezi narodov. Mislim, da je pri tej vzgoji k pravičnosti napram zunanemu sovražniku največje važnosti, da vzgojimo mlado generacijo za notranjepolitično nalogo, to se pravi za nalogo, da se prinaša v borbo med strankami, sloji, narodnostmi in svetovnimi naziranjmi več medsebojnega spoštovanja in pravičnosti. Za to lahko pripravimo mladino le državljansko, če jo navažamo, da si že danes ne dovoljuje v sodbah o nasprotniku naše domovine nikake sovražnostne kletavosti, da ne izgovarja in ne raznaša nobene enostranske sodbe.

Kdor se izgubi na to torišče, bo ravnal tako tudi z nasprotniki v lastni deželi, bo govoril in pisal o njih take sodbe, kakor jih piše in govori danes o sovražniku domovine. Ni je boljše vaje v disciplini kakor je vaja v popolni pravičnosti napram sovražniku, in komur ni dano, da bi se izučil v disciplini bojišča, ta naj prouči visoko šolo pravičnosti do sovražnika. Čital sem letak, ki ga je izdalo veliko angleško učiteljsko društvo, zveza prijateljev, in ki se v njem pravi: »Premladi ste še, da bi poleg govorili, pač pa se vadite lahko v pravičnosti. Če pride kaj sramotnega o sovražniku v časopis, mislite vedno na: *Audiat et altera pars*. Ker pa ta drugi del v časopisu ne pride do besede, naj pride do nje v vaših dušah. Recite si vedno, kaj bi lahko odgovoril nasprotnik na to obdolžitev.« Ta letak napravlja Angliji veliko čast.

Če hočemo torej napraviti svetovno vojno pedagoško res plodovno, če hočemo kot učitelji njene velike nauke res učiti, njeno sodbo o vsem jasno spoznati in jo naši mladini pravilno predočiti, potem moramo še bolj izpodkopavati duh sovražnosti, pomanjkanje ljubezni v našem življenju. H koncu še kratko o tem.

Mislim, da bi vsa svetovna vojna z vsemi svojimi strahotami in izgubami ne bila mogoča, če ne bi vsega človeškega življenja tako zelo ne obvladala razvada sovražjenja, nepravilnega, razburjenega in naglega obsojevanja, brutalnega in kratkovidnega samoobdržtva. Koliko vojnih napovedi se zgodi iz najbolj smešnih vzrokov med sorodniki in prijatelji, koliko sovraštva in jeze je dostikrat med tovariši, med tekmeči, med delodajalci in delavci, med privrženci različnih svetovnih naziranj in strank. Saj ni bilo drugače mogoče, da je to barbarsko notranje stališče izbruhnilo na vun v obliki svetovne vojne. V tem zmislu naj bi predstavljali mladini svetovno vojno kot sodbo nad vsem človeškim staležem, nad vso sirovostjo naše sedanosti, nad vsem tako divjim, od sebičnosti obsedenim govorjenjem in sojenjem. Da je svetovna vojna naravni izraz in obenem kazen za to, to naj bi dopovedali mladini. Ne preveč, ne prevelikega

veselja nad vojno in vsem, kar izlušči na npravstvenih silah, ne pozabiti, da je vojna strahovita krvava krivda stoletij, za katero bo polagal račun vsakdo, ki je kriv tudi najmanj pri nji, in mladino navajati k poravnanju svetovne krivde v vsaki posamezni duši. Rekel bi: Vsak, ki je mislil le na se in na svoje pravice, ki je hujskal druge z napihnjnimi govori, ki je vzkipeł, če je bilo ranjeno njegovo najsvetejše samoljubje, ki je prenašal sirove, netočne in strastne izraze, vsi ti nemirni so podžigali splošno sovražnost, iz katere je prikipeł prasketajoč požar svetovne vojne, in nato bi dopovedal v tem zmislu mladini, da naj ona, ki ne pride več do tega, da se izkaže v heroizmu vojne, oživotvori, kakor sem pokazal, svoje čednosti v miru, da naj razvije iz obdržavanja miru in pripravljanja miru heroizem in visoko disciplino, da pojmi, koliko vitežkih in visokh lastnosti se lahko izkaže ravno v sporazumljenju, v velikodušnosti, in koliko slabosti značaja tiči za vsem eksplozivnim in sovražnostnim govorjenjem in delovanjem. Rekel bi: vsak, ki v kakršnemkoli življenjskem razmerju spremeni sovražstvo v prijateljstvo, vsak, ki požre trde in nepravilne sodbe ter najde viteško besedo za pravico in za bedo nasprotnika, vsak, ki zre v kakem konfliktu hrabro tudi lastni krivdi v lice, pomaga poravnavati krvavo krivdo vojne, sadi rože na grobišče, podeljuje vsem brezmejnim žrtvam svet zmisel.

Najneizprosnejša vaja v obdržavanju miru je tudi najboljše zagotovilo zato, da se bo častnozdržalo neizogibni boj. Le kdor je storil vse, da ohrani mir, temu pride v dušo npravstvena sila, ki se ne dá premagati. Kar je povedano tukaj, velja predvsem za ženski spol. Bolj kakor kedaj prej je treba, da je žena Ifigenija, ki premaga kletev sovraštva s čistim človečanstvom, bolj kakor kedaj prej rabi človeštvo danes Antigono, ki poreče svojemu spolu vedno veljavne besede: »Ne da z vami sovražim, da z vami ljubim, za to sem tu«. In bržkone pride po vojni ura, da se spomni vse človeštvo na »blagor mirnim«. Zato pa je danes v resnici čas, da se vžgé s svetim ognjem naši ženski mladini vpričo strašnih svetovnih dogodkov v srce prava misija žene, da se zavzame z večjo konsekvenco za svojo mir ustvarjajočo misijo, ne v programih in idejah, pač pa v navadnih sodbah vsakdanjosti, da se bolj spominja svetosti in odgovornosti večno trajne besede in da uporablja vse življenjske konflikte v to, da se vadi v konsekvenci in dostojanstvu pomirjujočega, spravljajočega ženskega glasu. To je istinita ženska glasovna pravica, ki jo potrebujemo danes bolj ko kdaj poprej. Žene mislijo danes, da so že dopolnile svojo misijo, če zavežejo rane, ki so jih možje usekali; njihova največja misija pa je v tem, da sekanje ran sploh preprečijo ter ustvarijo nekako sveto znanstvo iz umetnosti ohranitve miru in napravljanja miru. Ženska vest naj se vpraša danes pri vsaki nepravilni sodbi: Kaj ni to duh, iz katerega je na-

stala svetovna vojna, granate, prazna okna in grobišča? In moška mladina naj bi se vprašala pri vsaki besedi sovraštva in krivičnosti: Kaj sem v veliki disciplini, ki ustvarja tam zunaj čudeže, ali pa sem površen, pobegnem-li pred močjo afektov? Kdor samega sebe tako izprašuje, mu postane kmalu jasno, da je navsezadnje le najmočnejša značaj vzgojujoča sila v življenju, če se opravlja pravo heroično delo miru. Gotovo, gnil mir mori; ampak velika in čuječa volja, ki kroti nizke strasti, ki žrtvuje posvečeni dobrini enote vsa malenkostna čustva, ta nas krepi in plemeniti in oprošča še gotovejše in izrazitejše, kakor bi mogla to vsa junaška dejanja medsebojnega uničevanja.

Taka vzgoja bodi pedagogična obravnava svetovne vojne, in ravno za to delo vzgojitelja se mi zdi kot glavna zahteva, da dvigne mladino že danes iznad vojne, jo uči, da deluje proti vojnemu duhu v svoji lastni duši, da je zanj neobhodno potrebno, da se povzdigne sam k najvišjemu miru in prevdarnosti nasproti vojni, da ima jasno oko za vzvišene strani vojne, drugače pa mora zopet pojmiti in pregledati neizmerno krvno krivdo človeštva in neizmerne nevarnosti vojne za duše. Le če ne obsedi vzgojitelj v vojni pijanosti, lahko spravi mlade ljudi do tega, da izvelečejo veliko in gojitveno iz vojne knjige junakov, ne da bi jih potegnile s seboj temne vojne sile in strasti ter jih ne zmešajo v vsem njihovem življenju vesti. Mi za fronto, ki imamo v očeh svoje dolžnosti kot vzgojitelji prihodnje generacije, se moramo zato že med vojno dvigniti nad vojno, in če ne storimo tega za kulturo, za svetovno misijo naših narodov, moramo storiti zaradi velikega samega. Saj je vendar naša najgloblja vzgojniška odgovornost, da vzgojimo našo mladino preko moč dneva in ure v to, da spoštuje pravice večnosti. Nikdar nismo imeli za to lepše prilike, kakor sredi neizmerne napetosti afektov sedanosti, ki valové kakor potres od duše do duše, in ki silijo ljudi iz npravstvenega ravnotežja. Z dostojanstvom in npravstveno svobodo svojega lastnega mišljenja in sodbe moramo dati danes sredi svetovne mrzličnosti, v deliriju sovraštva narodov, naši mladini čvrste, vse življenje odločujoče vtise take svobode in duševne čvrstosti, ki bo stala nasproti sili zunanjih razburjenj in strasti. Stati torej sredi vojne, dati vojni kar je njenega in vendar visoko dvigati večne dobrine duše in človeške kulture, to je naloga našega dneva in naše ure, in le s tega stališča bo mogoče, da vzamemo iz vojne večni dobiček za dušo in za kulturo.

Prevel Pavel Flerè.

PAVEL FLERÈ:

IZ MODERNE METODIKE.

(Konec.)

O učni snovi. Spremljali smo pisatelja pri vsem njegovem postopku od priprave do ponavljanja; ogledimo si še, kaj mu je učna snov.

Za razdelbo učne snovi mu velja ta stavek: »Zgodovina naj se razdeli v skupine dejstev, ki so medseboj neodvisne, vsaka pa podaja za sé sklenjeno in jasno časovno sliko.« Ta stavek pojasnjuje na zgledu za zgodovino v ljudski šoli na Dunaju.

In kje dobi to snov? V zgodovinskih virih.

Tu pač rečem: Pojdi se, Slovenec, lês učit, in znali bomo v domo-
znanstvu več učitelji in učenci. Kje da najde vire, je stvar učitelja samega.

* *

Proti koncu še dve, tri o izrazih pri zgodovinskem pouku. Linke je naslovil prvi dve poglavji »Die Anschauung und das Wort« in »Die Phrase«. Mi je še treba posebej povdarjati, da biča v njih neotroški, abstraktni jezik v zgodovinskih učnih knjigah? Tudi sami nismo v tem oziru na višku in tudi pri nas so v zgodovinskih učnih knjigah stavki, ki povedo otroku v par besedah — kopco neprebavljive učne snovi. Zato: dovolj o tem! Tožbá je bilo že tako dosti, pre naredilo pa se je še tako malo.

* *

»Drugi večji del knjige izpopolnuje štiri »zgodovinske povesti«: »Attila in Gali« , »Von Heinrich Jasomirgott, dem ersten Herzog von Österreich«, »Wie man vor tausend Jahren Gericht hielt« in »Der Burenkrieg«.

O njih le toliko, da sem jih čital z zanimanjem in veseljem. Z zanimanjem, ker so tega vredne, z veseljem, ker sem se pri njih učil. Prav tako kakor se mi je godilo, ko sem čital že druge knjige, ki obravnavajo — pa brez metodičnih opazk — zgodovinsko snov na isti način. Te so:

Fr. Gansberg: »Aus der Urgeschichte der Menschen«;

H. Scharrelmann: »Heute und vor Zeiten«;

»Die Grossstadt I., II., III.«

Te so pisane za otroke in za učitelja.

Dodatek.

Pred dvema letoma je poročal »Popotnik« o Jensen-Lamszusovem »Unser Schulaufsatz ein verkappter Schundliterat«¹ ter prinesel prav takrat tudi odstavek preveden iz te knjige,² da bi karakteriziral njeno mnenje še točneje. Na tem mestu ne govorimo več o tem delu, ki p o b i j a staro metodo spisovnega pouka in takozvano »prosto spisje« samo, pač pa se obračamo k nadaljevanju Jensen-Lamszusovega dela. Spis ni v zbirki, ki smo jo omenili skraja, a ker nam ni za to, da bi delali znabiti neokusno reklamo za kako gotovo zbirko, pač pa da pokažemo ideje in njihov milje kolikor mogoče natančno, smo pritegnili k razgovoru o moderni metodiki tudi

Jensen-Lamszus: Der Weg zum eigenen Stil. Ein Aufsatzpraktikum für Lehrer und Laien.³

V vzgojeslovju in ukoslovju se je dvignil klic po produktivnosti tako mogočno, da bi mu zapirala šola zastonj okna in vrata ter se povrhu še zadelala z zapahi. Šola pa ni tega namena niti imela. Napotila se je v otroško deželo in še posebno na stečaj je odprla njenemu vonju vrata pri prostem spisju. »Otroški tema« — to je postalo v spisju na mah aktualno: Otroški tema je postal temelj otroškega spisovanja. Iz spoznanja njegove potrebe se je pa porodila tudi ona pretirana skrb, ki jo nosi v sebi danes učitelj spisja in katero posveča tej témi. Kakor gobe po dežju so rasli naslovi za take spisovne vaje, naslovi,

»ki vabijo kakor Sirene, katere poskušajo, da prikličejo obenem tudi čustva. Téme, ki so padali kakor udarci sekire na otroško življenje predstav. Téme, ki so mikali na jok in na smeh...«

In uspeh na široki črti?

»Vzlic skrbno izbranim témam tako mnogo slabotnih del — toliko upanja in strahu — nič se ni prišlo prav naprej — pravzaprav neveselo delo, ki ga je poživila časih smešna pripomnja učenčeva. Splošno: »veliko obtičanja«.

Iste napake se vedno ponavljajo. In nihče ne ve, kje in kako naj začne. In ko so predelali isti tema po vseh razredih kake šole, kažejo spisi v svoji splošnosti nad vse pričakovanje slabotno lice ter izdajajo od spodaj navzgor prav malo stopnjevanja. Na svežosti in prirodnosti izgubljajo.

Trda je ta obsodba. Vendar je slika našega lastnega spisovnega pouka...«

¹ Gl. »Pop.« l. 1913., str. 286.—287.

² Ibid. str. 261. pod nasl. »Staro in novo spisje«.

³ Iz zal.: A. Janssen, Hamburg. — l. 1912.

Tako pisatelja.

Je li ta »trda obsodba« upravičena? Ali niso med nami, ki samoza-vestno lahko govore: »... in vendar so nam napisali otroci že prav čedne spise«? Gotovo; in to celo pri objektivnem naziranju. Vprašajmo pa se: Ali je odgovarjal uspeh trudu, ki so ga imeli otroci pri vsem veselju nad temo, ali je odgovarjal trudu, ki ga je imel — last not least — vzlic vsej »prostosti« poleg učitelj? Ali se ni pripetilo nikoli, ko je nastavlil učitelj — po svojem prepričanju — najbolj zanimivi tema, naj opišejo otroci kak skupen vesel dogodek, da so ti vprašali: »Kaj naj pišemo«?? »Kaj?« ni vedel učitelj, če je hotel pustiti pot produktivnosti in ni hotel vplivati; »kaj?« niso vedeli otroci. In konечно: Ali smo smeli opozarjati s ponosom na napredek, ki bi nam ga kazali ti prosti spisi od svojega prvega začetka pa do svojega zadnjega konca? Na napredek, kakor je kazalo lahko »staro spisje« od prve zapisane narekovane besede do zadnjega »razmotrivanja po razporedbi«?

Odgovori so bili negativni in vedno bolj negativni, in vstajali so dvomi. Dvomi celo nad samo božanstveno silo produktivnosti, in vendar spet nismo mogli, nismo smeli verjeti vanje, ker se nam kaže produktivnost otroškega — čitaj »človeškega« — duhá in zmisel zanjo vsepovsod preveč živo.

»Tém, otroških, zanimivih...« smo klicali in žejalo nas je po njih... Pri vsem tem — še ni šlo. —

Kako gre po enem načinu, nam kažeta pisatelja z opisom svoje poti »v preizkušnjo in v zboljšanje«.

Prva naloga vsakega učitelja spisja je, da si izpraša vest, ali »da spozna pogoje, vsled katerih producira otrok dobro ali slabo, ter uporabi najdene skušnje; t. j. da uravna produkcijski proces kolikor mogoče naravno«.

Tako sta napravila pisatelja in našla sta napako, ki tiči v tem, da se hoče učiti otroka sloga in v prvi vrsti sloga. Zasučeta stvar ter jima ni skraja nič za razvoj sloga, pač pa da spravita deco predvsem do produkcije, do veselja za produkcijo. V ta namen sta opustila teme ter prestopila k dogodkcm. Otroci so pisali, o čemer so hoteli, kar jim je bilo prišlo na vrsto, da so ravno pisali.

Torej nekaka »spisovna anarhija«. Vzdržimo se o stvari sami vsake opombe razun te, da nas mičejo primeri v knjigi, kjer pripovedujejo otroci svoje doživljaje; priznati se jim mora, da so živi in krepki. Ozrmo se rajše na tiste takozvane »naloge iz resničnega življenja«. Metodične zbirke za prosto spisje nam jih ponujajo v obilici, in o njih čitamo v naši knjigi:

»Kako je s tistimi življenje dihajočimi temami?

Bilo je ponedeljkovega jutra, ko je nastalo v razredu veliko razburjenje. Neki deček je bil prejšnji dan poleg na telovadskem izletu. Zvečer jih je zasačila nevihta, pred katero so bežali v krčmo. V to pa je udarilo in strela je ubila nekega mladeniča...

Ves prevzet tega dogodka pride deček v šolo, in vsak, ki je prišel v razred, je poslušal ter moral poslušati vso zgodbo. In ko jo je pripovedoval pozneje pred vsem razredom, je ležala nad nami vsemi težka situacija.

Kaj bi bilo naravnejše, kakor da se dá za spisno snov ta dogodek, ki ga sicer ni doživel ves razred, ampak le en učenec. Naš današnji ustroj s témami napravi pa, da mora še sam razburjeni človeček pisati še istega dne globoko zamišljeni spis o »večernem miru«. Sicer zatisne razvidni učitelj, če zapazi kaj takega, eno oko in rad dovoli enkrat izjemo ter smehljaje zre na to veselje. Če pa tega ne zapazi, pa pusti, da čaka potreba po pripovedovanju od dné do dné, dokler ne pride čez pol leta ali čez celo leto ali še pozneje znabiti enkrat na vrsto téma:

Nevihta.

Zdaj deček lahko uradno piše in dobi uradni red, navodilo o slogu in popravilo.

In stilistični uspeh po pol letu?

Sicer se spomni ta deček na svoj pretresljivi dogodek in ga zapiše. Ampak pripovedovanje postane čuda medlejše in neizrazito. Vse je bolj p o r o č a n o kakor predstavljano.

Pri tako ozkosrčnem obravnavanju pač ni treba pristavljati resničnosti teh besed nič, a mislimo, da nam ne morejo in ne morejo veljati, kajti upamo, da je prešla beseda, ki je bila napisana v nas leta 1908. (in 1909.)¹ že toliko v kri in meso, da je izginila iz naših šol ozkosrčnost ter smo prišli že po lastnih potih preko besede k še prostejšim in zato še popolnejšim dejanjem, ker smo se otresli »aktualnih tém«!

Kajti »še najaktualnejši téma vsega krščanstva: »Prvi sneg« — ni napram otrokom nič drugega kakor velika krivica. Deček, ki leti na ulico in vidi le, kako plešejo snežinke in — drugega nič, ker mu drugega nič ni preteklo poti, ne more pisati o prvem snegu ničesar drugega kakor, da je snežilo, da so snežinke kar tako letale, da je letel vun ter skakal po snegu. Kdor pa ima sklenjen, poseben dogodek o snegu, ta prinese brez svojega zaslužnja v šolo tudi dober, posrečen spis o snegu.

Gotovo da je tukaj upravičeno, če se naslovni krog razširi na kolikor možno veliko doživljajev, treba pa še, da se poišče situacijo, posebnost...

¹ V mislih nam je tu »M. Lichtenwallner: Prosto spisje«.

Tudi to so že zahtevali. Še več: potapljali so se že tudi v vsakdanjost, v vso otroško okolico in — iskali v njej tém; »tém o včerajšnjem in današnjem dnevu, tém o vsakdanjem dnevu«. Zašli so tudi s temi v splošnost — ne, ne: pustili so tudi situacijo ter — se mučili z njimi.

Kdo jih ne pozna tistih spisov s »potem..., potem...« ali z »in..., in..., in...«? Ko pa smo črtali vse te okraske, se je slog znabiti zboljšal za spoznanje, vsebina pa je postajala še medlejša, še okornejša. In iznova smo obupavali nad možnostjo otroške produktivnosti, grešili smo nad veliko resnico o njej — in še vedno smo stavili téme...

In to je:

»... ravno najpriljubljenejše téme vodijo v površje, pri tem ko so spisi toliko boljši, kolikor globlje stopajo od splošnega proč v duševno doživetje, v posebno duševno.

Šele v trenutku, ko opustimo tómo ter postavimo spis na vsakokratni sveži in po izrazu zahtevajoči individualni doživljaj, smo ustanovili spisovni pouk na naravne snovi v otroku.¹ Zakaj osnovni zakon človeške duše je, da reagira na vsakovrstne sunke z duševnimi izrazi, in sicer splošno in najpogostejše z jezikovnimi izrazi. Notranje napetosti so, ki silijo na jezikovna izproženja. Ker pa zbuja ista situacija pri štiridesetih ljudeh prav različne napestoti ter priklíče celo pri istem človeku v različnem času različno napetost, ne zadene v živo niti najboljši situacijski téma.

Spisje po témah zamudi skoraj brez izjeme trenotek kulminujoče napetosti. Kulminujoče jezikovne napetosti pa so najbolj produktivni trenotki naše duše. Ti trenotki se izprožajo po naravnih zakonih sami po sebi, vsak ob svojem času in neodvisno slučajnih in svojevoljno od zunaj stavljenih tém.

Te naravne duševne izprožitve so snovi naših prirodnih otroških spisov. Da vjamemo te, je metodični predpogoj spisovnega pouka.

To je temelj vse stilistiške vzgoje: Ker je individualno potreben kakor doživljaj, tako tudi čas in oblika njegove izrazovne potrebe, ne more staviti snovi za doživljenjski spis več učitelj, ampak mora pisati tega otrok po prosti izbiri.

In s tem pridemo navidez res v popolno anarhijo. A da samo navidez, nam jasno kažejo priobčeni spisi, v katerih

»ne daje življenje le snovi za ... spise, pač pa zbaji ves spis ... z uvo-

¹ Podčrtal jaz, da se spozna lahko takoj tukaj glavno zahtevo pisateljev. Vse drugo citirano razprto tiskano je tako tudi v originalu.

dom, izvedbo in s koncem ter napravlja s svojo naravno logiko spise v brezmadežni organični delitvi.«

Tako ne postaja šolsko spisje drugega, kakor da zahteva, naj se poslušá življenje ter se piše po njem!

Ugovarjalcev ne manjka; tudi tistih ne, ki jim pri takem spisju manjka vzgojnih momentov, objektivno pa hočemo pritrditi, da ima življenje res in edino ono vzgojnih momentov dovolj, da jih dá tudi v opisovanje sebe samega, kakor je res tudi, da

»... nas stavi pred realitete in ne pred téme. Isto pot, kakor jo hodi vse življenje, vsak stan in vsa vsakdanjost, od življenja do z m a g e, od resnice k misli, hočemo iti tudi mi s svojimi spisi, zakaj to je pot vse empirije:

Od življenja k témi!«

Iz te poti bi rad omenil na tem mestu troje, kar je poti treba.

Prosto zapisovanje n i prvo; prej je nanje priprava. Če ravno ni ti-sta, ki jo poznamo pod zaznamovanjem »predpriprave za spisje« (o izrazu ne rečemo ničesar!), ki vodi od vezanega spisja k prostemu, je vseeno priprava,

»... če se je otroku kaj pripetilo (in) ta dogodek, ki mu ga je srce polno, pripoveduje,

je to priroda in deluje spočeto in rojeno kakor priroda«.

Priprava na prosto spisje je torej prosto pripovedovanje. To isto pripovedovanje, ki teče, ki oponaša, ki gestikulira, ki si išče iz situacije individualnih zanimivosti, humorja; kjer govore usta in roke in noge in — ne iščejo izraza. Pripovedovanje, za katero bi bilo škoda, da bi ga pozabili, ampak je vredno, da s e z a p i š e. Priprava sama je privedla neposredno do pisanja.

Življenje spet nosi v pouk čitanje zapisanega poleg čitanja klasičnih literarnih del. Spet čitano z vsemi tistimi finesami kakor smo jih opazovali pri pripovedovanju; in tako

je zbuena produkcija, tako je nastopila snov na mesto téme, snov že napisana je dala spisu naslov.

Še tretji moment. Otroke je treba navaditi gledati — ne, drugače je to. Vidi jo in opazijo dosti sami. Če so se navadili enkrat, da so začeli zapisovati veliko; vse, kar je bilo zanimivega za nje, če pripovedujejo to po napisanem, jih uči pravilnosti pri opazovanju, pri stilistiški vrednosti napisanega »učiteljev literarični okus«.

»S tem trenutkom, ko je ... (postal učitelj) ... jezikovni raziskovalec in psiholog ... je prevzel razvoj v svoje roke«.

»Učiteljev literarični okus« je sicer zelo preporna točka, ampak zaradi šole same bi bilo želeti, da ta zaupa vanj, četudi mora pometati skozi okno vsa »navodila«, tiskane »preparacije« in »učne zbirke«.

Da pa bi prišlo prosto spisje na tej podlagi na mrtvo točko ter na njej ostalo, se nam zdi malo verjetno: z razvojem gre naprej samo. Če razvoj ni večji, kakor ga more imeti štirinajstleten deček, če vpogled v življenje ne more biti globlji, tudi opis tega ne more biti popolnejši, zakaj resnico iz svoje duše piše deček. Meni je umljivo celo to, da dijak ne more prodreti v Črtomirov značaj pri svoji spisovni nalogi tako globoko kakor njegov učitelj, zakaj Črtomirovi boji so mu še prav neznano polje, in tako res nastanejo iz takih nalog še pri dobrem stilu — fraze.

Sicer pa o tem niti po tej knjigi ne mislimo govoriti, četudi obravnava pisatelja to poglavje precej obširno, omeniti smo le hoteli, zakaj se vendar čudimo, če je na svetu toliko fraze in frazerstva.

Ob koncu še tolažbo, da nam ni za začetek res prostega spisja nikdar prepozno.

Za prehod od vezanega spisovanja k prostemu priporočata pisatelja, naj bo na tisti stopnji in kadar hoče, dvoje:

1. spoznavanje detajla in njegovo odkritje ter detajl kot sredstvo za predočevanje;

2. zapisovanje lastnih in poslušanih razgovorov.

Predpogoj: resničnost in ne izmišljotina. —

Toliko v malem iz obsežne knjige. Zadnjo besedo naj imata pisatelj sama:

»(Vse delo se ne ravna) po kakšnih metodičnih kapricah in ljubovnostih, pač pa po zakonih razvoja. Ni treba, da bi hodili vsi isto pot. Učitelj na deželi bo hodil drugo kakor učitelj v velikem mestu, in razvoj novega razreda bo kazal vedno novo lice in vjeli ga ne bodo nobeni, najmanj substilni »učni« načrti. Kajti stara pesem, za katero se je napisalo toliko debelih metodičnih knjig, je zamrla z novim spisjem. Prej kedaj se je napravilo pred otroki karakteristika, razprava, pogled skozi okno ter se je reklo:

Zdaj ste se naučili, zdaj pa hočemo karakteristiko, razpravo, pogled skozi okno napisati. Nato je sedel učitelj k svojim zvezkom ter je pregledoval z rdečilom, če so in v koliko so izpolnili otroci njegovo zahtevo.

Spisovni učitelj bodočnosti svojih spisovnic ne bo več popravljal, ampak jih bo študiral.

Ne nosi učitelj od zunaj not stilistiških zakonov ter pustí, da se napravljajo primeri, da »vadi« ta zakon. Iz našega jezikovnega dela stopajo ter se oživljajo pred razredom, in korak za korakom gredo delujoč navzgor po poti stilističnega spoznanja. Vedno so spisi sami in klasični

vzorci iz naše literature, ki nam odpirajo oči. Primer in nasprotni primer. To je metoda naše vzgoje. Stopnujoča vrsta spisov od spiskov malih otrok do umetnine, to je nazorni temelj našega stilistiškega spoznanja.»

LUKA LAVTAR.

Pred leti sem malone vsako jutro krog šeste ure po poklicu moral iti po Tegetthoffovi ulici v Mariboru in tedaj sem skoro redno srečal častitljivo osebo našega Lavtarja, ki je absolviral svoj jutranji izprehod. Leto za letom, dan na dan, in točno ob istem času si ga takrat lahko dobil na tistem jutranjem izprehodu. Ta točnost je bila značilna za Lavtarja; kakršen je bil z ozirom na izprehod, takšen je bil pri vsem svojem delu, v vsem svojem življenju točen in zanesljiv. Dan je imel natančno umerjen in vse je bilo primerno razdeljeno: delo, počitek in razvedrilo. Kajti vedel je Lavtar, da se delovnemu človeku hoče tudi razvedrila, posebno pa duševnemu delavcu, da mu duh ne klone prenašlo. In zato si je Lavtar privoščil razvedrila, vsak dan si ga je privoščil v prijetni družbi, pa vselej v pravem razmerju z delom. Predmeti, ki jih je poučeval, matematika in fizika, so že po svojem bistvu taki, da se morajo nastavljeni na dopoldanske ure in tako je bilo Lavtarju baš prav. Najljubše mu je bilo, če je imel dopoldne kar zaporedoma štiri ure, da mu je bil popoldan prost. Izprosil si je tudi, vsaj v zadnjih letih, četrtek zase, ki ga je porabil za intenzivno znanstveno delo. Lahko je bilo ustreči tej njegovi želji in zato mu je ravnatelj seveda tudi vedno rad ustregel. Saj je tudi Lavtar bil vedno vzor-tovariš, ki je vselej in povsod kazal svoje kolegialno mišljenje in ob dani priliki vsakomur rad priskočil na pomoč. Tako si je svoj život udobno uredil; pa baš ta udobnost je omogočila, da mu je poteklo življenje navzlic napornemu učiteljevanju tako plodonosno.

Ako pregledamo Lavtarjev život zdaj, ko je potekel, pa pretehtamo delo tega života, vidimo, da zanj ne velja oni osodepolni: mene, tekel, upharsin. Njegovo delo ne tehta prelahko. Veliko je število njegovih znanstvenih in osobito metodiških del, in najjasneje osvetljuje njegovo marljivost dejstvo, da nikdar ni delal vihravo, temveč vedno temeljito in vsled tega počasi. In vendar je znatno število njegovih del; člankov in člančičev v različnih pedagoških listih pa je nepregledna vrsta.

Tudi našemu listu je bil od nekdanj marljiv in dobrodošel sotrudnik, in naša današnja naloga bodi, da osvetlimo njegovo delovanje osobito od te strani.

Porodil se je Luka Lavtar dne 20. oktobra 1846. leta v Železnikih na Gorenjskem. Šolal se je v Škofji Loki in Ljubljani. Po dovršeni in prebiti maturi se je vpisal na dunajskem vseučilišču za matematiko in fiziko, iz katerih predmetov je napravil dne 3. julija 1872. leta izpit za vso gimnazijo s slovenskim in nemškim učnim jezikom. Baš na svoj 27. rojstni dan, dne 20. oktobra 1872. leta je nastopil suplenturo na ljubljanski realki, kjer je poleg svojih predmetov poučeval tudi slovenščino. Eno samo leto je deloval tu, pa — kakor kaže črtica v podlistku 9. številke-letošnjega »Učiteljskega Tovariša« — ne brez trajnega sledu. Takoj je pokazal, da je nadarjen in navdušen za učiteljski poklic; dosegal je tako v predmetih kakor tudi v disciplini tako izborne uspehe, da je bil že za enim letom imenovan definitivnim glavnim učiteljem extra statum na ženskem učiteljišču v Gorici. Tudi tam je ostal le dve leti; dne 1. avgusta 1875. leta se je preselil v Maribor, ker je bil imenovan glavnim učiteljem na tukajšnjem moškem učiteljišču. Tu je ostal, tu neprestano deloval do svoje prerane smrti; tu se je izpolnila njegova osoda, tu se razvila njegova bogata osebnost. Nikdar bi Lavtar ne bil postal metodik računstva, če bi ne bil prišel na učiteljišče; če bi bil ostal na srednji šoli, bi se bil — kakor mi je pravil sam — posvetil v prvi vrsti fiziki, ki ga je spočetka vse bolj zanimala, kakor pa matematika. Imel sem priliko, da sem videl tedanje njegove privatne študije: bile so izključno fizikalne. Na nižje računstvo pa bi sploh nikdar ne bil mislil. Na mariborskem učiteljišču je deloval skoro celih štirideset let; v triinštiridesetem letu učiteljevanja ter v štiridesetem letu delovanja na mariborskem učiteljišču je moral dne 18. januarja 1915 zaradi bolezni, ki ga je napadla v božičnih počitnicah, baš ko je bival pri svoji hčeri Jožefi v Rudolfovem, zaprositi dopusta — prvikrat v celem dolgem službovanju. Pa dopust mu ni prinesel okrevanja; njegove ure so bile štete, dne 9. marca t. l. je mirno izdihnil svojo blago dušo in dne 11. marca smo ga ob ogromni udeležbi iz vseh slojev prebivalstva, osobito pa hvaležnega mu spodnještajerskega učiteljstva, ki do neznatnih izjem sestoji iz njegovih učencev, spremili vsi potrti k zadnjemu počitku. Saj ni nihče mislil, da bo tega krepkega, vedno zdravega moža tako hitro vzelo. Veličastni sprevod se je pomikal mimo vseh treh poslopij, v katerih je bilo nastanjeno učiteljišče za časa Lavtarjevega službovanja v Mariboru; najprej je bilo v poslopiju, kjer je zdaj (in že dolgo vrsto let) Garbrinova dvorana, potem je bilo v najemu v Bürgerjevi ulici št. 2, baš nasproti stanovanju, v katerem je Lavtar preminil in od leta 1908. pa v zdajnem učiteljišču v Bürgerjevi ulici št. 13. Zadnjikrat je šla tedaj Lavtarjeva pot mimo torišč njegovega plodonosnega delovanja. Raz sedanje učiteljišče, kjer pa je v celem obsegu nastanjena bolnišnica za ranjene vojake, mu je plapolala črna zastava svoj zadnji pozdrav. Med potom so prepe-

vali učiteljiščniki pretresujoče strofe »mizerereja«, pred hišo in ob grobu pa so zapeli po eno žalostinko. Hudo in težko nam je bilo pri srcu in vsi smo pač čutili tisti hip, da to ni vsakdanji mož, ki ga devajo v grob, ampak mož posebne vrste, vrl in odličen, kakor malokdo.

*

Luko Lavtarja je iz obče človeškega stališča v lepih besedah opisal v »Slovenskem Narodu« njegov tovariš Pirc, o Lavtarju kot učitelju in vzgojevalcu je prinesel »Učiteljski Tovariš« dokaj obširen članek, »Popotnikova« dolžnost pa je, da se ga spominja kot metodika in posebno kot svojega mnogoletnega in plodovitega sodelavca ter kot vzgojevalca našega naraščaja.

Kakor smo že preje namignili, je bilo za Lavtarjevo metodiško delovanje odločilno to, da je prišel na učiteljišče in da je tam tudi ostal. Tiste čase, ko je Lavtar nastopil svoje službovanje, je bilo srednješolskim učiteljem malo mar metode. Na vseučilišču o tem niso slišali ničesar, v praksi pa na srednjih šolah o kaki premišljeni metodi ni bilo sluha ne duha. Seve, z nečim so razpolagali ti možje, to je res, in sicer z glavnim in najpotrebnejšim, česar je treba za pouk, namreč s temeljitim znanjem, zato so vzlic nedostatni metodi dosegali lepih uspehov. Brez temeljitega znanja je vsako poučevanje le slepomišljenje, to stoji. A med enako izvrstnima strokovnjakoma-učiteljema pa je le velik razloček, če je eden izmed njiju dober metodik, drugi pa ne. Kajti ravno tako nepobitna resnica je, da le dober metodik more biti tudi dober učitelj.

Na učiteljišču je Lavtar to spoznal. In ko je prišel do tega spoznanja, tedaj pa je bila njegova pot odločena: iz moža, ki je hotel postati teoretski znanstvenik, je postal praktični metodik. Lavtar je bil preveč vnet učitelj, kakor pa da bi bil mogel ukreniti drugače. Pa tak je bil njegov značaj: Kar je enkrat spoznal za pravo, tega se je oklenil z vso dušo in ni se dal z lepa prepričati o čem drugem, pa bodisi boljšem. Zato je bilo z njim v tem oziru težko ravnati: tujemu mnenju je bil kaj malo dostopen. Pa v tem je tičala njegova osebnost; v tem je bila njegova moč in jakost; brez te poteze v njegovem značaju bi morda ne bili dočakali dovršenja njegovega življenjskega dela: to njegovo svojstvo je bilo temelj njegovega doslednega, nepremakljivega, smotrenega delovanja v dosego končnega cilja.

Lavtar je bil natančen, vesten, temeljit delavec in pa dober opazovalec. Vse te lastnosti so ga usposabljele za samostojnega raziskovalca, ki je Lavtar res tudi bil. Natančno, vestno in temeljito delo je bilo vzrok, da je Lavtar počasi delal in da je le polagoma in počasi rastla stavba njegove metode. O marisikaterem vprašanju je razmišljal in raziskaval leta

in leta, predno je prišel do jasnosti in ker posebno v kasnejših letih ni ničesar zapisal, kar ni bilo pribito, je razumljivo, da je stvar napredovala le bolj polagoma. Lavtar ni bil tisti fenomenalni duh, ki bi bil kar v prvem silnem navalu porazil na tla to, kar je naskočil in mesto tega postavil novo, dovršeno in tako blestečo stavbo, da bi se temu ne mogel upreti nihče. Nasprotno, prvi njegov nastop s teoretiškim delom njegove metode je bil precej slaboten: knjiga ni bila dosti jasna in mnogo nejasnosti je bilo tudi v prvi izdaji njegovih računice. Zato je bilo mnogo odpora proti njim, in ta nejasnost je bila najbrže tudi kriva, da takratne Lavtarjeve računic niso zadobile ministrske aprobacije, čeprav je že tedaj bil prepričan ves pedagoški svet, da Gruberjeva-Močnikova metoda ne more biti prava, ker ne odgovarja psihiškemu razvoju učencev.

Hudo je bilo za Lavtarja, da niso aprobirali njegovih računice, za stvar samo pa je bilo nemara dobro. Podkurilo ga je, da je neumorno dalje delal, iskal in razmišljal in tako prihajal do vedno večje jasnosti in samostojnosti. O tem se lahko prepričaš, če primerjaš njegovo leta 1912. izdano »specijelno metodiko« z ono prvo iz leta 1888. in pa njegove »Računice za ljudske šole« iz leta 1908. in 1910. z onimi prvimi iz leta 1888.

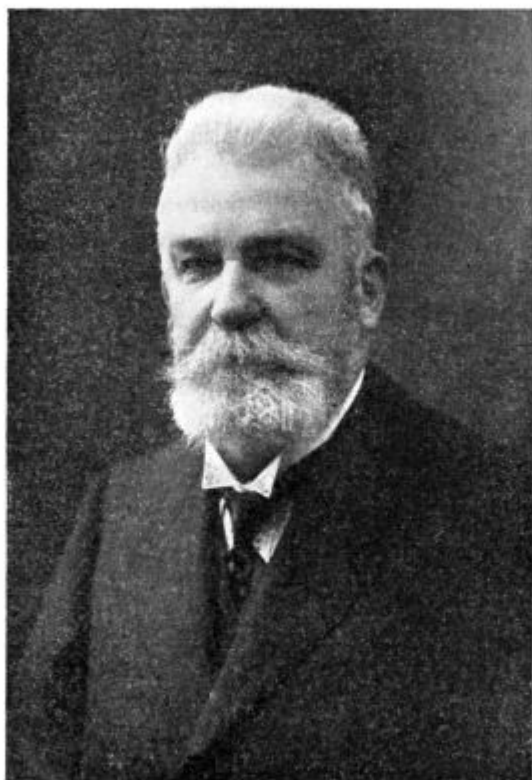
To je menda imel na misli tudi L. Černež, ko je v XXX. letniku »Popotnika« (1909. l.) z veseljem pozdravil aprobacijo Lavtarjeve prve računic, pa ob tej priliki doslovno rekel: »In vendar ima to zavlačevanje (scil. neaprobiranje Lavtarjevih računice iz l. 1888.) tudi dobro stran: v roke dobimo knjigo kot popolnoma zrelo sad duševnega žitja moža-metodika...«

Ta počasni proces razvijanja Lavtarjeve metode nam postane razumljiv, ako pomislimo, s kako krhko stvarino je imel Lavtar opraviti. Vse svoje delovanje je moral temeljiti na dušeslovne študije, pa ne na take iz knjig, ampak na take, ki izhajajo iz lastnega opazovanja učencev. To potrebuje časa; duševni procesi niso enostavni, temveč sestavljeni in mnogokrat zamotani in prav taki so tudi njihovi pojavi na zunaj. Vsakdo, ki se je količkaj bavil s takimi študijami, ve, koliko in kako bistrih opazovanj je treba, da postane naše spoznavanje zakonov, po katerih se vrše duševni procesi, kolikor toliko pravilno, da pa se nam je pri tem še vedno bati prav usodnih zmot.

Sicer pa spoznamo Lavtarjev razvitek najlože iz njegovih del in posebno iz njegovih spisov v »Popotniku«. Oglejmo si torej te v kronološki vrsti!

Ko je nastopil Lavtar učiteljevanje, so bile na vseh šolah (ljudskih in srednjih) uvedene Močnikove računic, ki so bile sestavljene na temelju Gruberjeve metode. Za ljudsko šolo je ta metoda označena z besedami: »številne podobe« in »vsestranska obravnava števil«. Razumljivo je, da

je s početka stal Lavtar tudi na tem stališču. Poslovenil je najpreje Močnikovi knjigi za učiteljišča in sicer leta 1879. »Občo aritmetiko za učiteljišča«, leta 1881. pa »Geometrijo za učiteljišča«. Leta 1883. je objavil svoj prvi spis v »Popotniku« pod naslovem »O računstvu« v treh odstavkih in ga nadaljeval prihodnje leto še v dveh odstavkih. Tudi v tem spisu še stoji povsem na Gruberjevem stališču, operira pri številotvorju še z znanimi številnimi podobami, razvršča računske stopnje še čisto po Močniku

(1. stopnja mu je: Spoznanje števil do 10) in se še nič ne ustavlja vsestranskemu razpravljanju števil na prvi stopnji. Če se spomnimo, da je Lavtar prišel na učiteljišče leta 1873., tedaj vidimo, da je prvo desetletje svojega učiteljevanja ostal na stališču Močnikovih računic. Ali je že tedaj kaj čutil hibe Gruberjeve metode, iz njegovih tedanjih spisov ne moremo

razbrati, sigurno pa je, da se je že takrat podal na pot opazovanja učencev, kar nam svedoči naslednja stavka iz zgoraj omenjenega članka v IV. letniku »Popotnika«: »Zakoni za metodo računanja se dajo izvesti iz predmeta samega in iz dušnih zmožnosti učenca« in »Učitelj, kateri ima ž njim (sc. otrokom) opraviti, ogleduje ga leto in dan in sicer z nameno, da spozna njegove dušne zmožnosti v obče in za posamezne predmete, to ogledovanje ponavlja leta in leta, popravlja svoja napačna opazovanja in izročuje svoje rezultate svojim tovarišem in svojim naslednikom. (Citiram doslovno s tedanjim pravopisom. Podčrtal sem jaz.) Tukaj torej že vidimo Lavtarja-psihologa, kakršen je bil potem vse svoje življenje. Neprestano opazovanje učencev in pa popravljanje napačnih opazovanj je tvorilo značilno potezo v vsem njegovem nadaljnjem delovanju. Sicer pa Lavtar v tem članku pravi, da nima dosti prilike preizkušati svojih načel na učencih ljudske šole in prosi učitelje, naj objavljajo svoje izkušnje in svoja opazovanja v »Popotniku«, posebno tedaj, če so v protislovju z njegovimi trditvami. Na to se je v istem letniku (1884.) oglasil neki V. v članku »K gospod profesor Lavtarjevi razpravi o računstvu.« Zahvali Lavtarja za njegova navodila, poroča o svojem postopanju pri množenju, merjenju in deljenju ter tudi poziva sodruge, naj izrekó svoje mnenje. Pa se ni nihče oglasil.

O teh člankih je pravil kasneje Lavtar sam, da bi jih najraje črtal, če bi jih mogel.

V V. letniku (1884.) je Lavtar še napisal zanimiv članek: »Historični razvoj številotvorja«. Kmalu nato pa je Lavtar že moral spoznati hibe Gruberjeve metode; posebno je prišel do prepričanja o slabosti te metode zaradi tega, ker je opazal, kako mučno je učencem računanje in da jih ni mogoče dovesti do samostojnosti v tem predmetu. Le z neprestanim vpraševanjem učiteljevim je mogel učenec razrešiti naloge, z vprašanji, ki je tičal v njih zmiraj že odgovor.

To je Lavtarja osupnilo; začel se je zanimati za vzroke teh žalostnih pojavov in prišel do zaključka, da tiče ti vzroki v nepravi metodi.

Na Nemškem se je nekako v tistem času pričelo gibanje proti vsestranskemu obravnavanju števil in posebno proti Gruberjevemu nauku o pojmovanju števil. Na čelu tega gibanja so stali Hentschel, Tanck in posebno Knilling. Oni so trdili, da vse računanje sloni na štetju, in da je pojmovanje števil mogoče edinole na podlagi števnih vrste. Imenujemo jih vsled tega »števne metodike« in tem se je pridružil Lavtar. Tudi on je spoznal, da je pojmovanje števil na podlagi Gruberjevih številnih podob nemogoče in da učenci baš vsled tega ne pridejo do jasnosti. Zmedenost pojmov pa je vzrok nepovoljnih uspehov v računanju.

Zdaj se je pričel intenziven študij, Lavtar si je oskrbel računice skoro vseh evropskih narodov, jih primerjal med sabo in z avstrijskimi, posebno z Močnikovimi računicami in z zgodovinskim razvitkom računstva sploh. »Zgodovina predmeta je njegova metoda«, je pisal na str. 131. v XIV. letniku »Popotnika«. Čim dalje se je bavil s predmetom, tem bolj je uvidel, kako boleha Gruberjeva metoda.

Plodovi tega študija so bili: leta 1887. na svetlo dana knjižica »Der metrische Scheibchenapparat«, leta 1888. natisnena knjiga »Spezielle Methodik des Rechenunterrichtes in der Volksschule. Theoretischer Teil«, razprava iz leta 1888. »Der Rechenunterricht in der Volksschule, eine methodische Anleitung« in pa istega leta 1888. »Pet računic v nemškem jeziku«.

Njegovo računilo je preveč znano, kakor da bi bilo treba še izpregovoriti o njem, a v brošurici o njem pa je Lavtar že zavzemal svoje stališče in razvijal svoje temeljne nazore, ki jim je ostal potem zvest do konca. Trajno vrednost imajo v ti brošuri izvršena ostroumna raziskavanja o omejeni možnosti pojmovanja števil. Knilling imenuje brošurico naravnost epohalno.

Glavni deli iz te dobe sta seveda specijelna metodika in pa petdelna računica. Skoro vse vrline Lavtarjeve metode so v teh delih že zastopane in nahajajo se v njih tudi že kali kasnejših idej. Ali žal! vse to je nekam zabrisano, premalo plastično izraženo, vsled česar ni moglo tako prepričevalno učinkovati, kakor bi bilo želeti, in vrh tega so bile vse lastne misli zakopane pod neštevilnimi citati, ponajveč iz Tancka, Hentschla in Knillinga. To je bilo sicer izbornemu delu na kvar. Ker so se lastne misli tako skromno skrivale za drugimi predborilci števne metode, je lahko umevno, da so površni, pa morda tudi nevoščljivi presojevalci z nekako navidezno opravičenostjo mogli trditi, da Lavtar nima lastnih idej, da le stopica za drugimi, zlasti za Tanckom in Knillingom, skratka, da Lavtarjeve metode sploh ni. Pa to naziranje je čisto krivo, kar je izjavil Knilling sam, ki na 17. strani lista »Österreichischer Schulbote« iz leta 1913. o tem doslovno piše: »— Lavtar — wird von der österreichischen Lehrerwelt meist nur als ein bloßer Nachbeter und Nachtreter der von mir und Wilhelm Tanck entwickelten rechenmethodischen Überzeugungen gehalten. Nein, Lavtar ist ein selbstständiger Forscher, der zu eigenen selbständigen Ergebnissen gelangt ist und der diese seine Ergebnisse auch auf eine völlig eigenartige und selbständige Weise darzustellen versteht.«

V nadaljevanju te misli Knilling tudi prikaže, kaj ima Lavtar samo-svojega ali vsaj izvirno utemeljenega. Knilling navaja ta-le poglavja: »Mere v posameznih šolskih letih«, »Ponazorovanje števil«, »Štetje števne

vaje in številne podobe v vrstah», »Stopnje glavnih računov«, »Razvijajoči pouk«, »Priprava na dolgo«, »Druženje, vaja in ponavljanje«. Preje že, leta 1905, tudi v »Schulbote«, je pa priznal, da je Lavtar s svojim »principom trojičenja« ustvaril važno, psihološko povse utemeljeno točko.

Iz navedenega razvidimo, koliko ima Lavtar samoraslega in ker ta poglavja obsežajo vse panoge računstva, moremo in moramo z vso upravičenostjo govoriti o Lavtarjevi metodi. Pri nas se to čestokrat izpodbija, v inozemstvu pa, kakor vidimo, smatrajo Lavtarja samostojnim metodikom. Tam so ga spoznali in priznali veliko prej, kakor pa so pri nas prodrli njegovi nazori. Je menda pač resničen tisti rek o proroku in domovini.

Istega leta (1888.) se je Lavtar oglasil zopet v »Popotniku« z daljšim člankom »O poočitovanju pri računstvu«, ki ima pet nadaljevanj. Članek je polemičen in naperjen proti »Laibacher Schulzeitung«, ker se je le-ta izrekla proti njegovemu računilu. Isti članek je sam priobčil tudi v imenovanem nemškem listu.

V tem članku (in tudi še v nekaterih kasnejših, spominjam le na članek v »Učiteljskem Tovarišu«: »Logičen, pa ne psihologičen«) se je Lavtar izkazal dobrim polemikom. Znal je biti včasih prav hudomušen, pa dovtipnosti in humorističnosti mu ni primanjkovalo, prav prijetna svojstva za polemika.

Leta 1888. je še izšla brošurica: »Nekaj o načrtu za prirodoslovje na srednji stopnji ljudske šole«.

Kakor vidimo, je bilo to leto kaj plodovito.

V XII. in XIII. letniku (1891. in 1892. l.) je v štirih odstavkih izšel eden najvažnejših in najlepših člankov izpod Lavtarjevega peresa, to je članek: »Zoriti je treba«. Na primer je prepričevalno dokazal, kako je treba za vsako stopnjo računanja učenca pripravljati, da so zreli za njo, ko dospemo do nje, ker jo morejo le tedaj brez težave shvatati. Stopnje za vse delo so: »pripraviti zemljo, vsejati seme, cimiti seme, da kali, čakati da zori, žeti, žetev pospraviti«. Za vse to je treba časa: vsak plod potrebuje svoj čas, da dozori, časa moramo pustiti tudi učencu, da mu dozore duševni plodovi. Kako to spominja Komenskega!

Prihodnje leto (1913.) je bilo zopet prav plodovito, pa tudi prav plodonosno. Lavtar je tedaj našel eno svojih najlepših in najvažnejših misli, ki velja sicer za pouk v vseh predmetih, pa ima največji pomen za računstvo in zlasti za geometrijo. To svojo misel je razvil v članku »Oblikoslovje v ljudski šoli« na straneh 131. in 151. Izhajajoč od dejstva, da pouk v oblikoslovju v ljudski šoli naletava na nepričakovane težkoče, pride po bistrournnem raziskavanju do zaključka, da tiči vzrok tem težavam v gomiljenju novih pojmov, ki nenadoma navale na učenca. Opozarja na dejstvo, kako težko je še celo odraslim lju-

dem, da odmišljajo golo geometrijsko obliko od snovi in drugih njenih lastnosti in da za to odmišljanje rabijo dokaj časa, če se jim to sploh posreči, kar pa se niti vselej ne zgodi.. Koliko težje mora to torej biti za deco in velika je napaka učiteljeva, če tega ne upošteva. Baš odmišljanje geometrijskih oblik je težko in se mora vršiti več let. Če kje, velja tukaj izrek: zoriti je treba. Sredstvo je lahko. Učitelj mora pripravljati na oblikoslovni pouk, ki nastopi v petem šolskem letu, s tem, da so si učenci do tiste dobe, ko se prične sistematični geometrijski pouk, sami abstrahirali vse temeljne pojme, ki jih tedaj potrebujejo, da poznajo vsa geometrijska telesa po njih obliki in svojstvih in pa pojme: pika, črta, ploskev, kot, vogel, rob, telo. Če se je to zgodilo, so učenci docela usposobljeni za ves nadaljni pouk v oblikoslovju. Kdaj pa ima učitelj časa, da vse to predela v prvih štirih letih? Lavtar nam pokaže in dokaže, da se to mimogrede opravi, da se vse poda kar samo ob sebi. Sad dozoreva polagoma kar sam, ako smo le vsejali seme. Ta setev pa obstoji samo v tem, da se poslužujemo pri pouku razun drugih konkretnih stvari tudi geometrijskih teles. Učenci jih pri tem spoznavajo po imenu, kakor spoznavajo doma in drugod z vedno rabo razne stvari: žlico in mizo in sekiro in psa in mačko in vse neštete stvari, ki jih obdajajo. Na telesih štejejo robe, vogle, točke, črte, ploskve, kote... no, ali jih ne spoznavajo na ta način igraje? In ali ni mogoče uvesti geometrijskih stvorov v to svrho že v prvo šolsko leto? In če pri računanju v vseh nadaljnjih letih vedno in vedno rabimo geometrijske like, ali ni jasno, da jih bodo vsi učenci do dobra poznali tedaj, ko dospo do njih obravnavanja«. To je zdaj zrel plod, ki ga je treba samo utrgati: odmišljanje je dozorelo samostojno, ker smo mu pustili časa. Vsi potrebni pojmi so postali učencem jasni, kopičenju novih pojmov, ki je preje begalo učence, smo se srečno izognili in nič več ne ovira učencev v svobodnem in lahkotnem ravnanju in računanju z oblikoslovnimi liki. Lej je krasne, tako enostavne in tako jasne misli! Pravo Kolumbovo jajce! Že edina ta misel nam razodeva metodika.

Pouk v oblikoslovju deli torej Lavtar na dve stopnji: 1. na pripravljalno stopnjo in 2. na redni pouk. Pri vsem poudarja važnost učenčeve sodelavnosti s tem, da like riše, kar se jih da risati, jih sestavlja iz palčic, izdeluje iz lepenke, lesa, ila. Torej čisto v duhu novodobnega delovnega pouka.

Temeljit, kakor je že Lavtar bil, se ni zadovoljil samo s teoretskim razmotrivanjem, temveč tej študiji priklopil takoj tudi načrt za ves oblikoslovni pouk.

V istem (XIV.) letniku »Popotnika« piše Lavtar še v dveh člankih o »Prirodoslovju v ljudskeji šoli«.

Zopet najdemo teoretski del in načrt za štirirazrednico. Pri tem pouku razločuje tri stopnje: 1. opazovanje podprto z eksperimenti; 2. zbiranje izkušenj o naravnih prikaznih; 3. razvijanje prirodnih zakonov.

In še zelo obširno delo je pričel v XIV. in nadaljeval v XV. letniku, namreč »Učni načrt za računanje v štirirazredni ljudski šoli«.

To je podroben učni načrt, ki je v njem vsa snov iz računstva porazdeljena na tedne.

V letih 1895, 1896 in 1897 je priobčil obširen »Načrt za računanje na jednorazredni ljudski šoli«.

V uvodu na strani 211. v XVI. letniku (1895. l.) pravi, da se je lotil tega kislega dela šele po daljšem obotavljanju in z nevoljo, to pa zaradi tega, ker se mu z ovirami (sc. z odporom proti njegovi metodi z raznih strani, z neaprobacijo njegovih računnic itd.) greni veselje do dela. Edino podpora, ki jo ima v svojem ravnatelju Schreinerju, tako na zavodu, kakor v njegovem (Schreinerjevem) nadzorniškem (mariborskem) okraju, in pa pri svojih kolegih, vadniških učiteljih, ki z veliko marljivostjo in z velikim pridom poučujejo po njegovi metodi na mariborski vadnici, ter s svojim delom dokazujejo, kako lahek in prijeten je pouk v računstvu, če se res metodiško postopa in kako to metodiško postopanje učenca usposablja za samostojno delo, kako je vsled tega odpadlo vse ono nategovanje z brezštevilnimi vprašanji, »s katerimi privlečemo učenca nazadnje s pobito glavo do zahtevanega smotra«, in končno živo prepričanje, da je njegova metoda prava, kar dokazujejo uspehi, ki se dosežajo igranje, ako se pravilno postopa po njegovi metodi, vse to ga je vendar pripravilo do tega, da nadaljuje započeto delo.

Več let je potem delal tiho za se, a delal je neumorno. Proučaval je neprenehoma svojo metodo in za vsako točko iskal psihološke podlage.

Med tem je učiteljstvo samo začelo klicati po Lavtarjevi metodi. V XXII. letniku (1901. l.) je prav znamenit članek pod naslovom: »Več Lavtarja!«, ki ga je spisal Žalčanov. Ta članek, ki še danes zasluži pozornost, je bil Lavtarju v veliko zadoščenje. Pokazal mu je, da je njegovo seme padlo na rodovitno zemljo, da že rodi obilne sadove in da so se njegovi nazori že mogočno razširili. Na ta poziv je namreč učiteljstvo res začelo v uradnih konferencah izrekati željo po aprobaciji Lavtarjevih računnic.

To ga je še bolj podkrepilo v nameri, da spopolni in dovrši svoje delo v vsakem oziru tako, da bo utemeljeno na vse strani.

Leta 1902. je izšla v ces. kr. zalozi šolskih knjig njegova »Računska vadbenica za obrtno-nadaljevalne šole«.

Leta 1906. se je zopet oglasil v »Popotniku« s člankom »Podrobno stopnjevanje pri računskem pouku«. Vse misli v tem članku so krepko in

jasno izražene in tako prepričevalne, da pridemo s pisateljem do zaključka, da »... nazornost računskega pouka leži tudi v podrobnih stopnjah, osobito, ako se prevaja na te stopnje z oblečenimi nalogami, katerih je več, kakor nam jih podajajo metoda navodila«.

V tem je marljivo delal na svoji metodi. Vedno jasneje mu je samemu postajalo nje bistvo, vedno več psiholoških podlag je našel za njo in — kar je bilo glavno in je dokaz vedno večje jasnosti — ves sistem je postal povse enostaven, prozoren, docela izkristalizovan.

Plod tega neutrudnega dela so »Računice za ljudske šole v treh delih«. I. del je izšel l. 1908., II. in III. del sta zagledala luč sveta leta 1910. Te računice so končno zadobile aprobacijo, in s tem je bil Lavtarjevemu življenjskemu delu zasiguran trajen obstanek. Izšle so doslej le v slovenskem jeziku.

Kako dobro so došle, razvidimo iz L. Černejevega čanka v XXX. letniku »Popotnikovem« (1909. I.) »Lavtarjeve računice«, kjer jih ugledni tovariš kar najtopleje pozdravlja, javljajoč, kako težko jih je pričakovalo slovensko učiteljstvo.

Lepo in strokovno dovršeno jih je ocenil H. Schreiner v istem in pa v XXXI. letniku na strani 90. oziroma 149. pod naslovom »Računice za ljudske šole itd.« Svojo oceno sklepa z besedami: »Prepričani smo, da pomenijo Lavtarjeve računice velik napredek v računstvu naših šol. Toda kakor pri vsaki novi knjigi, je treba tudi pri tej, da se učitelj vglubi v celo knjigo, da jo temeljito preštudira preden začne z njo poučevati. Učitelj mora živeti v duhu pisateljevem, ako hoče v njegovem smislu delati. Ta prvi trud je neizogiben. Kdor ga je premagal, bode v polni meri žel plovce. In stem je trud obilno poplačan«.

Da svoje misli zanese v najširšo javnost, je Lavtar za Slovensko Šolsko Matico napisal »Posebno ukoslovje računanja v ljudski šoli«, čigar zadnji del še izide.

Leta 1911. je izdal Močnikovo »Aritmetiko za učiteljišča«. Tudi tukaj je velik napredek napram izdaji iz leta 1879. Lavtar ni več prevajal, kar že kaže naslov: pregledal in predelal Luka Lavtar, ces. kr. profesor. Več poglavij in odstavkov se celo razlikuje od Močnikove knjige in zmirom obstoji ta razlika v veliko boljši metodiški razvrstitvi snovi, v jasnejšem izražanju in v razumljivejšem utemeljevanju. V tem kaže Lavtarjeva knjiga velike prednosti pred Močnikovo.

Zaključil je Lavtar svoje znanstveno in metodiško delovanje z nemško knjigo: »Spezielle Methodik des Rechenunterrichtes« leta 1912.

To zadnje delo, posebno ukoslovje v izdanju Slovenske Šolske Matice in pa računice so torej remek-delo našega marljivega Lavtarja. Velja torej, da si jih nekoliko natančneje ogledamo, kar je tem zanimivejše,

ker jih lahko primerjamo z istimi njegovimi početnimi spisi, ki smo jih zgoraj že navedli. Iz te primerjave še le jasno razvidimo uprav velikan-ski napredek Lavtarjev.

Težišče Lavtarjeve metode tiči naravno v nižji stopnji. Nazori o metodičnem postopanju pri računanju na srednji in višji stopnji se veliko manj razlikujejo med seboj kakor na nižji stopnji. Zato se tudi Lavtarjeve računice za nižjo stopnjo, t. j. za 1. in 2. šolsko leto najbolj razločujejo od enakih računic Gruberjeve metode.

Najvažnejši je temeljni stavek, da je shvatba števil mogoča edino le v številni vrsti in da se ima torej vse računanje opirati na številno vrsto, odnosno na štetje.

Poočitovanje na številnih podobah, ki ne slone na številni vrsti, je kvarno.

Učencem ne gre podajati pojmov, ki za nje njihov duh še ni zrel. Za množitev in delitev otroški duh v 1. šolskem letu še nikakor ni zrel, torej te operaciji tudi ne spadata na to stopnjo.

Operacije se morajo lečiti: drugo pride za drugim. Vse operacije družiti je nedopustno. To pomenja neprimerno kopičenje novih predstav, ki bega učence in jim ne da časa, da shvatajo pojme.

To so glavne točke Lavtarjeve metode, ki so v diametralnem nasprotju z osnovnimi nauki Gruberjeve-Močnikove metode. Pa te niso izključno Lavtarjeva last: te imajo tudi vsi drugi števeni metodiki. Tudi niso baš nove: slone na Pestalozzijevih nazorih.

Pa Lavtar ima tudi vse polno lastnega, ki ga loči od vseh drugih metodikov. V prvi vrsti je naravnost izboren sistematik, kar se pokaže osobito pri izbiri in razvrščanju snovi. V razvrstitvi se ozira vseskozi na načelo: od lažjega k težjemu. »Pri tem se gleda na to,« pravi H. Schreiner v zgoraj omenjeni oceni, »da se naslanja vsaka sledeča stopnja na poprejšnjo, tako da se iz nje takorekoč sama ob sebi poda. S tem se močno pospešuje samostojnost učenčeva v mišljenju. Učenec najde sam pravo pot, ako mu učitelj samo tuintam kaj malega namigne. Formalna naobrazba, ki je eden glavnih smotrov računanja v ljudski šoli, se na ta način dosega v polni meri.«

In Knilling pravi: »... Prof. Lukas Lavtar hat sich in seinem neuesten Werke... als ein ungemein scharfsinniger Systematiker bewährt, er vermochte uns darum einem »Lehrgang« zu bieten, der vielleicht für immer mustergültig bleiben wird...« in par strani preje: »... Je vorzüglicher der Lehrgang abgestuft ist und je methodischer er fortschreitet, desto leichter werden die Kinder in das Verständnis der Rechenoperationen eindringen, mit desto größerem Vergnügen werden sie sich mit den Zahlen beschäftigen und eine desto erstaunlichere Sicherheit und Ge-

wandtheit werden sie bei der Beurteilung und Lösung der Rechenaufgaben betätigen«, in še: »Der zweite Teil entrollt uns einen vollständigen, wahrhaft naturgemäßen, praktischen und bis in seine feineren und feinsten Einzelheiten meisterhaft ausgearbeiteten Lehr- oder Stufengang, den ich aus vollster Überzeugung als eine hervorragende Leistung bezeichnen muß und der sicher einmal unseren deutschen Volksschulen zugrunde gelegt werden wird.«

Izvirna je Lavtarjeva razvrstitev stopenj v številnem obsegu do 100: 1—3, 1—5, 1—10, 1—20, 1—30, 1—100.

Posebne važnosti mu je pri tem »princip trojičenja«, ki je tudi Lavtarjeva last, kakor smo omenili že zgoraj.

Ta razvrstitev se mu vidi naravna in psihološko utemeljena. Nikakor pa se ne more strinjati s tem, da se vrine vmes še stopnja 1—50. In prav ima; kajti če umejo učenci gladko operirati v številnem krogu do 30, potem so popolnoma pripravljeni za takojšnjo operiranje v številnem krogu do 100. Čemu torej coklja pri 50?

Velike važnosti so njegove pripravljalne vaje, ki potem olajšujejo shvatanje in prisvajanje računskih pravil, nastopajočih često mnogo pozneje.

Kar smo omenili zgoraj o važnosti pripravljalnih vaj pri pouku v oblikoslovju, to velja tudi za vse druge panoge računstva, da ima občo vrednost za ves pouk. Uvrščanje pripravljajočih vaj v poprejšnjo učno snov je utemeljeno s tem, da ni treba podajati učencem hkratu preveč novih predstav, kadar se razvija kako novo pravilo. Ako se razvijajo nove predstave na podlagi prejšnjih, ki še same niso dobro dozorele, nastane nejasnost in ta je povod mnogim zamenjavam. Tako H. Schreiner v omenjeni oceni.

Pripravljati je treba torej na vsako kasneje nastopajočo snov že davno prej s prikladnimi vajami. Postavim: na množenje pripravljamo že mnogo prej pri seštevanju s seštevanjem enakih seštevancev, na računanje z ulomki dolgo predno se kaj pove o ulomkih. Povsod velja pravilo: zoriti je treba.

Zelo veliko vlogo igra pri Lavtarju po vsej pravici na vseh stopnjah računanje na pamet.

Lavtarjeva last in nekaj novega je uvažanje vsake nove stopnje računstva z večimenskimi števili, ki imajo 10 kot pretvornik in ki se dajo prilagoditi dekadičnim številom. To moramo označiti kot zelo nazorno postopanje.

Nekaj tudi celo novega in psihološko dobro premišljenega so takozvani razvijalni obrazci. Kar so učenci že razumeli in smo z njimi že mehanično vadili, utrjamo s kratkim, preglednim ponavljanjem vsega posto-

panja. To je druženje predstav, iz katerega izhaja končno pravilo, ki pade kakor zrelo jabolko samo učencu v naročje. Lavtar imenuje to postopanje v svoji nemški knjigi »Dynamo prinzip«. Kakor se pri dinamskem stroju z vedno ponavljajočimi se obrati množi sila, tako naj se tudi v učenčevem duhu po sličnem postopanju vedno bolj jači jasnost pojmov.

Največje vrednosti so uporabne naloge, ki jih je Lavtar zbral in razvrstil z največjo skrbnostjo in pazljivostjo. Priznanja vredno je, da so vse vzete iz duševnega obzorja učencev. To je zelo važno; uporabne naloge naj so take, da jih učenci po vsebini popolnoma razumejo in da torej vso svojo pozornost lahko posvečajo le računski operaciji, ki jim jo je izvršiti.

Iz povedanega razvidimo, kako resno in dosledno se je Lavtar lotil začetnega dela, kako se je boril za svoje prepričanje, kako so se polagoma izcimile vse vrline njegove metode in kako moramo Lavtarja brezpogojno smatrati samostojnim metodikom. Knilling na navedenem mestu, str. 16., pravi: »Nach meiner Überzeugung, die ich schon vor vielen Jahren gewonnen und auch wiederholt ausgesprochen habe, gehört Lukas Lavtar zu den hervorragendsten neueren österreichischen Rechenmethodikern.«

Lahko smo ga torej veseli, našega Lavtarja in ponosni smemo biti, da je naše gore list.

Pa ne samo izven naše države, tudi med Čehi je Lavtar kmalu prišel do veljave. Leta 1889. je izšla njegova prva računica prevedena na češki ezik od Jos. Old. Bartoña pod naslovom: »Prof. Luk. Lavtara Praktická počtenice s methodickým výkladem pro první třídu. V Brně 1889.«

In končno si je stekel priznanje tudi pri nas in uresničile so se besede, ki jih je napisal Žalčanov v zgoraj omenjenem članku: »On (Lavtar) bo pa legel nekda k počitku s sladko zavestjo: »Spoznali so me.«

Da, spoznali so ga, pa tudi priznali. Kritika o njegovi specijelni metodiki v avstrijskih in še bolj v prekmejnih nemških listih je izvečine ugodna in priznalna. Res, da ima tudi deloma nasprotnih kritik, to so take, ki jim je Lavtar še vse premalo revolucionaren (čudno, pri nas pa ima preveč novotarij!), take, ki hočejo odpraviti vso sistematiko in uvesti v vsem popolno svobodo, pa tudi te kritike priznavajo brez razlike, da se po Lavtarjevi metodi dosežajo brezdvomno lepi uspehi.

Res je tudi, da sam Knilling, ki Lavtarju, kakor smo videli, deli toliko laskavega priznanja, na navedenem mestu Lavtarjevi knjigi očita, da je v metodiškem delu pomanjkljiva in potrebna popravka. On je mnenja, da Lavtar pač kaže, katero snov in v kateri vrsti naj se obravnava, da pa ne pove ali da vsaj premalo pove, kako naj se to obravnava, s kratka, da je v knjigi premalo metodiških navodil. V nekaterih točkah pa da je

Lavtar že nekoliko zaostal za drugimi. Te pomanjkljivosti nikakor ne jemljejo knjigi trajne vrednosti in se pri bodoči izdaji kaj lahko odpravijo.

Na ta očitanja Lavtar v istem listu (Öst. Schulbote, I. 1913.) na 195. strani sam prav spretno odgovarja, češ, da bo končno besedo imela — praksa.

Vse, kar smo doznali o Lavtarjevem delovanju, nam kaže, da je Lavtar ustvaril nekaj pomembnega, in ob kritiški akribiji najuglednejšega voditelja izmed reformatorjev računske metode, Knillinga, niti ne moremo o tem dvomiti, kar ta trdi, namreč, da ima to pomembno Lavtarjevo delo tudi trajno vrednost.

Lahko bo torej Lavtar dajal odgovor o podeljenem mu funtu, ker ga ni zakopal.

*

Oglejmo si zdaj Lavtarja še kot vzgojitelja našega naraščaja. Menda se ne motimo, ako rečemo, da je skoro vse današnje moško južnoštajersko učiteljstvo izšlo iz njegove šole. Štirideset let je učiteljeval na mariborskem učiteljišču in torej vzgojil cele generacije učiteljstva.

Četudi je imel časi svoje posebnosti, a vendar s polno sigurnostjo lahko trdim, da je malo učiteljev, ki bi pri svojih učencih uživali toliko ugleda, spoštovanja in hvalznosti, kakor Lavtar. Vsakdo je pač čutil, da je bil Lavtar človek posebne vrste, prava pravcata osebnost. Po vsej pravici se v moderni pedagogiki učiteljevi osebnosti pripisuje tako velika važnost. Globoko, neizbrisno, trajno vpliva na druge ljudi, posebno pa na učence, le krepka osebnost. Slabiči nimajo vpliva. Lavtar je bil krepka osebnost, tega mu ne more odrekati nihče; njegova volja je prodrla in obveljala je njegova beseda. Bil je torej za vzgojitelja gotovo zelo sposoben. Da je moral kot tak le dobro vplivati, za to nam jamčijo njegove dobre lastnosti, ki jih je imel vse, kar jih je potreba vzgojevalcu in učitelju. Bil je posobljena pravičnost, nepristranost, odkritosrčnost, resničnost, marljivost, točnost, vestnost, temeljitost, vztrajnost in doslednost.

Naravnost občudovanja vredno je bilo njegovo navdušenje za učiteljevanje. Veselila ga je le šola in delo za njo. V tem ni omagal nikdar in vse panoge njegovega poklica so mu bile ljube. Kako se je vselej veselil izpitov usposobljenosti! Bil je ves čas član izpitne komisije, kar te obstoje.

Še bolj na srcu pa so mu bili nadaljevalni tečaji za učiteljstvo: oficijelni meščansko-učiteljski tečaji in pa oni, ki sta jih priredila mariborsko učiteljišče in pa Slovenska Šolska Matica. Tedaj je bil prav v svojem elementu. Vsako predavanje je bilo nad vse skrbno in vestno pripravljeno in ni čuda, da je vzbujalo zanimanje od strani slušateljstva. To dejstvo je potrdilo le-to samo. Tozadevne Lavtarjeve zasluge so bile označene v

XIV. letniku »Popotnika« iz l. 1893, v članku »Meščansko-učiteljski tečaj na učiteljišču v Mariboru l. 1892./93. in pa v XXXIII. letniku »Popotnika« l. 1912, v članku »Počitniški tečaj Slovenske Šolske Matice v Ljubljani 1912.«

Njegovo vestno delovanje v šoli in zunaj nje je dobilo tudi priznanje od merodajne strani: ob 40letnici njegovega službovanja mu je podelilo c. kr. namestništvo častno kolajno za 40letno zvesto službovanje in cesar mu je priznal naslov »šolskega svetnika«.

Po postavi je bil Lavtar srednje velik, ali primerneje ga prištevaš velikim ko malim ljudem, pa postaven in krepak, obraza je bil kaj lepega, lica dobrohotnega, krog usten mu je igral nasmešek dobrohotne hudomušnosti in iz oči je odsevala šegavost, prav kakor nam kaže naša slika.

V vsakem oziru pomenja njegova smrt veliko izgubo; prav hudo je zadela zavod, na katerem je tako dolgo deloval in pa ves naš stan. Tolaži nas le eno, da nam vedno ostane v svojih delih, ki ne morejo izginiti brez sledu. Če bode napredek v metodi zahteval novih oblik, pa bodo tem gotovo Lavtarjeva dela za podlago.

— 9 —

DR. IVAN LAH:

PATER HIPOLIT IN NJEGOV „ORBIS PICTUS“.

(Dalje.)

»Orbis pictus« je nekaka sinteza vsega obširnega dela velikega Jana Amosa Komenskega. V njem se zrcali veliki duh učitelja narodov. Iz njega sijajo v glavnem vsi vzgojni nazori tega velikega pedagoga. Zato naj v kratkem popišem to delo po izvodu iz leta 1686., ki se hrani v ljubljanski licealni knjižnici. Polni naslov se glasi: Joh. Amos Comescii.

»Orbis sensualium pictus: hoc est omnium fundamentalium in mundo rerum et in vita actionum pictura et nomenclatura.

Die sichtbare Welt|das ist Aller|vornehmen Welt-Dinge und Lebensverrichtungen Vorbildung und Benennung. (Aufs neue aufgelegt und and vielen Orten verbessert, neben einem Titel u. Wörter Register).

Pod naslovom je slika sveta in okoli v krogu geslo: »Omnia sponte fluant, absit violentia rebus« (po naše nekako: »Vse

naj gre samo s seboj, nikjer naj ne bode nasilja). Spodaj je letnica: *Norimbergae* 1686.¹

Na drugi strani je citat iz sv. pisma, gen. 2, 19, 20. Latinsko in nemško: »In je pripeljal Gospod k Adamu vse živali na zemlji in vse ptice pod nebom, da jih imenuje po svoji volji. In Adam je dal vsaki živali in vsaki ptici pod nebom in vsaki živali na polju svoje ime.«

Na to sledi predgovor, v katerem se omenja, kako je prišlo do nove izdaje: da so se namreč ob robu poleg latinskega in nemškega teksta dodali nominativi samostalnikov, pridevnikov in deležnikov, da jih učenec takoj vidi, kar so mnogi zahtevali (česar preje torej ni bilo). Pridejan je tudi besednjak. Tekst in slike so ostali v vseh izdajah neizpremenjeni.

Nato sledi »predgovor« ki ga tu podajamo v slov. prevodu, ker kaže v glavnem vse pedagoške nazore Komenskega:

Predgovor.

Zdravilo nevednosti je pouk,¹ ki naj se otrokom deli v šolah; toda tako, da bo ta pouk pravi, popolen, jasen in stalen. Pravi pouk bo tedaj, ako se ne uči ničesar, razven kar je za življenje koristno: da nima nihče pozneje vzroka pritoževati se; mi ne vemo ničesar kar nam je potrebno vedeti, ker se nismo učili tega, kar nam je potrebno.² Popolen bo pouk tedaj, ako pripravi duha za modrost, jezik za zgovornost in roke za marljivo opravljanje življenjskih potreb. To bo torej sol življenja: namreč: znanje, délo, govor.³ Jasen, trden, in stalen bo pouk, ako se vse, kar se uči, ne podaja temno in zmešano, ampak jako razločno in razdeljeno, tako da se vse čutne reči čutom prav predstavijo,⁴ da jih more razum pojmovati. Jaz pravim in ponavljam na ves glas, da je to slednje temelj (Grundstütze) vsega drugega, ker ne moremo ničesar niti dobro delati niti govoriti, ako nismo vsega prav razumeli, kar nam je treba delati, ali o čemer hočemo govoriti. Ničesar pa ni v razumu, česar ni bilo preje v čutih.⁵ Ako se torej čuti pridno vadijo v tem, da stvari prav razlikujejo (da spoznavajo razliko stvari), se pravi to toliko, kakor položiti temelj za vso

¹ Zgoraj na robu izvoda, ki se hrani v licealni biblioteki je napisano: Joannis Kristophori Khraill Rhetoris 1699. Pisava je sumljivo podobna Hipolitovi. Spredaj na platnici je napisano: Bibliothecae B. M. V. inscriptus 1743.

² Lat.: *Ruditatis audidotum Eruditio est.* — Nem.: *Der Unwissenheit Artzney-Mittel ist die Kunst-Lehre.*

³ *Necessaria ignoramus, quia necessaria non didicimus.*

⁴ *Sapere, agere, loqui* — Wissen, Thun, Reden. — Učenec naj se torej uči: vedeti, delati, govoriti.

⁵ ... wann sinnbare Sachen den Sinnen recht vorgestellt werden, damit man sie mit dem Verstand ergreifen könne...

⁶ In *Intellectu autem nihil est, nisi prius fuerit in sensu* — znani stavek Lockejev, ki je postal podloga oz. geslo vsega nazornega pouka.

modrost, za vso zgovornost in za vse pametno življenje. Ker se vse to v šolah splošno zanemarja in se učencem nalagajo stvari, ki jih ne razumejo in ki se njihovim čutom niso prav predstavile in vtisnile — se dogaja, da se zdi pouk in učenje nekaj težkega in da donša oboje malo koristi. — Tu torej vidite novo učno sredstvo za šole. Tu imate vseh svetovnih stvari in življenjskih dogodkov podobe in imena, Učitelji in vzgojitelji, ne obotavljajte se prepotovati ta svet s svojimi gojenci. Kaj in koliko dobrega morete iz tega upati in pričakovati, naj vam tu na kratko navedem: knjižica, kakor vidite, ni velika, in vendar je v nji kratek zapopadek vsega sveta in vsega jezika, polna podob ali slik, imen in popisov.¹

I. Slike so predstave vseh vidnih stvari na svetu (k njim so se pridružile tudi nekatere nevidne), in sicer v istem redu, v katerem so opisane v „Vratih jezikov“ — in v taki popolnosti, da se ni nič potrebnega in važnega izpustilo.

II. Imena so nadpisi, postavljeni nad vsako sliko, in izražajo celo sliko s splošno besedo.

III. Popisi so razlaga raznih delov slike, z njih lastnimi nazivi in sicer tako, da je vsakemu delu in nazivu pridejana ista številka, ki kaže in pojasnjuje, kaj skupaj spada.

Ta knjižica, na ta način sestavljena, bo služila, kakor upam; prvič da bo privabila srca, da si ne bodo otroci mislili, da je v šoli mučenje, ampak sama radost. Kajti znano je, da se dečki (od svoje mladosti) radujejo nad slikami in radi pasejo oči nad takimi sestavami. Kdor pa doseže, da se iz vrtca modrosti odstranijo strašila, ta je izvršil nekaj velikega. Dalje služi ta knjižica v to, da vzbuja pazljivost, da otrok vedno bolj obstaja pri stvareh in jih bolj in bolj opazuje. Tudi to je nekaj velikega. Kajti čuti, ki so glavni voditelji v nežni starosti, ko se duh še ni povzdignil v premišljevanje breztelesnih (nevidnih stvari) iščejo vedno kak predmet, in če ga ne najdejo, oslabe in se obračajo nezadovoljno zdaj sem zdaj tja. Ako pa imajo kak predmet pred seboj, se razvesele in nekako ožive in se puste radi pri njem zadržati, dokler vsega prav ne razumejo. Tako bo torej ta knjižica dobro služila, da bo duhove, posebno bežeče, lovila in jih bo pripravljala za večjo pridnost. Iz tega pa bo sledila tretja korist, da bodo namreč dečki, sem privabljeni in pazljivosti navajeni, spoznali igraje in takorekoč v šoli vse glavne svetovne stvari. Z eno besedo: Ta knjižica bo premagala preddvor k „Vratom jezikov“ lažje in prijetneje prehoditi in pregledati, kar je pravzaprav tudi njen glavni namen.

Ako bi pa komu ugajalo to knjigo tudi v materinem jeziku izdati, se obetajo s tem še tri ugodnosti (koristi):

I. bi bila, to iznajdba, s katero bi se dečki lažje nego doslej čitati učili, posebno ker je spredaj pridejana slikana abeceda, namreč vse črke in poleg njih slike onih živali, katerih glas tisto črko izraža. Iz slik si začetnik lahko zapomni, kako se vsaka črka izgovori, dokler se njegov spomin po pridni vaji popolnoma ne utrdi. Ko se

¹ Nem.: Bildung, Benamung, Beschreibung. Lat.: pictura, nomenclatura, descriptio — temu odgovarja slovensko: slika, ime, (stvari), popis.

je potem tudi nekoliko privadil abecedni tabli (ki se je ni zdelo potrebno tej knjižici pridejati), lahko preide k pregledovanju slik in k njihovim nadpisom. Opazovanje slike in naslova ga bo spominjalo, kako je treba čitati nadpis. Ko bo tako preletel celo knjigo, bo gotovo dosegel toliko, da bo znal čitati nadpise in sicer kar je treba poudarjati, ne da bi si pri tem moral s težavami beliti glavo, kakor pri navadnem črkanju, ki je na ta način popolnoma nepotrebno. Opetovano pregledovanje te knjižice bo s pomočjo popisov, ki slede pod slikami, pospešilo brez vsake tuje pomoči spretnost v čitanju.

II. Istotako bo ta knjižica služila v to (ako se v nemških šolah nemško uči),¹ da se otrok materinskega jezika temeljito nauči (die ganze Muttersprache aus dem Grunde zu erlernen), ker se pri popisih besede in fraze jezika vsaka na svojem mestu navajajo. Tudi bi se zadaj lahko pridejala kratka nemška slovnica, ki bi že zapopadene stavke razumljivo v dele razložila, pokazala oblike raznih besedi in sestave v pravilih pojasnila.

III. Iz tega nastane pa še nova korist, da se namreč vsled nemškega prevoda latinskega jezika vsak lažje nauči.²

Kakor se to razvidi iz te izdaje, ker je bila knjižica skozinskoz tako prevedena, da beseda besedi, in vrsta vrsti odgovarja, da je torej ena knjiga v dveh jezikih, kakor en človek v dveh oblekah. Poleg tega bi se moglo zadaj pridejati jezikovne pripombe in opombe o tistih delih, v katerih se latinski jezik od nemškega razločuje, kajti kjer sta si oba jezika enaka, ni potreba opomb.

Sploh naj bodo prve naloge učencev majhne, kratke, priproste in brez težav; najprej naj bodo v tej nazorni šoli (Bilder-Schul) samo prvi obrisi stvari, namreč glavne stvari in besede, da je v njih ves svet in ves jezik in vse naše razumevanje stvari — to je glavna podlaga. Popolen opis stvari, natančnejši pouk v jeziku in jasnejše razumevanje, ako ga kdo išče, (kar je prav potrebno) se najde v drugih knjigah, v katere vodi ta mali vseznalec kot kažipot.

Navesti moram še nekaj več o koristni porabi te knjige za dečke:

I. Knjiga naj se da dečkom v roke, da se z njo po volji zabavajo s pregledovanjem slik in se s temi seznanijo še predno odidejo v šolo.

II. Potem se jih more vprašati, posebno kadar gredo v šolo, kaj je to in ono in kako se to ali ono imenuje, da ničesar ne gledajo, česar bi ne mogli imenovati in ničesar ne imenujejo, česar bi ne mogli pokazati.

¹ Serviet idem Libellus, Vernaculis in scholis vernacule tractatus ediscendae Linguae Vernacule toti a fundamento. — Vernaculus = deutsch. — Isto velja za slovenske šole oz. za šole, v katerih bi se otroci slovensko učili.

² Iz tega predgovora, se jasno vidi, zakaj je pater Hipolit prevedel „orbis pictus“. Hotel se je poslužiti onih posebnih ugodnosti, ki jih Komenski obeta onim, ki bi prevedli delo na domači, materinski jezik namreč: da se po njem vsak svojega jezika temeljito nauči, in da se potem tem lažje nauči tujih jezikov.

III. Imenovane stvari pa naj se jim ne kažejo samo na slikah, ampak tudi na njih samih, tako n. pr. deli telesa, obleka, knjige, hiša, hišna oprava itd.

IV. Dopusti naj se jim tudi, da slike sami še enkrat z roko naslikajo, ako imajo do tega veselje, ako do tega ne kažejo veselja, jim je treba veselje vzbuditi: prvič zato, da se s tem navadijo reč prav premisliti in ostro paziti; potem da spoznajo sorazmerje stvari med seboj in končno da se vadijo roke, kar mnogokrat prav pride.

V. Ako tu (v sliki) ni mogoče pokazati nekaterih reči, ki se tu omenjajo, bi bilo za dečke zelo koristno, ako se jim posebej pokažejo, tako n. pr. barva, okus, ki se s tiskom ne da izraziti. Zato bi bilo tudi želeti, da bi se v vsaki boljši šoli nahajale redke stvari, ki v hiši niso navadne, da se pokažejo dečkom, ako se o njih razpravlja.

Tako bi bila ta šola pravo prizorišče vidnega sveta in predigra razumne šole; toda dovolj o tem, preidimo k delu.

»Ako v mladostine z biraš, kaj boš našel v starosti?«

Sirah 25, 5.

Nato sledi glavna stran z napisom: »Orbis sensualium pictus« — »Die sichtbare Welt«. Na drugi strani se začne »vabljenje k vuku« s primerno sliko.

(Dalje.)

IZ ŠOLSKEGA DELA.

Učiteljev dnevnik.

Ne mislim tukaj onega višnjevega zvezka, ki leži na učiteljevi šolski mizi, in ki je uveden po slovenskih šolah na Štajerskem povsod, po Kranjskem je vsaj zelo razširjen, o njegovi uvedbi na Primorskem pa mi ni znano. Ta dnevnik mi je bolj uradna šolska pritiklina; tiskovina je, ki kaže kakor uradna tednica za pregled tedensko predelano snov, ki jo je obravnaval učitelj vsak dan. Kakor znano, je njegova sestava kakor tudi njegova uprava precej enolična — no: docela »vsakdanja«. Poleg vsega pa ima še veliko, neodpušno napako. Manjka mu namreč najpotrebnejše, kar je važno za kontrolo dela, t. j. obsežen prostor za »opombo«. Tisti centimeterski prostor, ki je opombi namenjen, pač ne more prihajati v poštev, še tedaj ne, če bi si hotel notirati svoje opazke stenografično in še to mikroskopično malo.

Zato pa v teh vrsticah, o onem pravem učiteljevem dnevniku, ki je sestavljen takorekoč pismeno in ustno, predvsem pa ustno.

Ta se sestavlja na dva načina: direktno in indirektno.

Najprej o indirektnem. Slučaj je bil, ki mi je spravil znanstveno ali dobro poljudno knjigo — samo šunda ne! — o tem ali onem predmetu na pisalnik; slučaj je bil, ki me je opozoril na znanstven metodičen spis. Odprem knjigo, dnevnik je pred menoj. Proučujem, poglobljam se v snov, izbiram in zbiram ter si bilježim, zakaj na spomin se ne zanašam. To proučevanje, to poglobljanje, izbiranje in zbiranje, to zaznamovanje nima prav nobene zveze z mojim šolskim delom v trenutku, ko vse to opravljam. Ne trdim niti izrecno, da bi bil ta »dnevnik«, v katerega delam opazke ter bilježim misli in ideje, kak določen skupen »zvezek za vse«. To je torej bolj postransko, ker je zunanje, meni pa je za notranjost. — Spet je bil slučaj, ko sem opazil zunaj nekaj posebnega; videl sem nekaj na tej ali oni živali, česar še nisem vedel poprej; opazil sem dogodek, ki ilustrira socialni življenjski posameznika ali celega človeškega stanu — videl sem malenkost. In vse to pride v »dnevnik«. V teh zapiskih in zvezkih brskam, vanje se zaletavam, kadar se pripravljam na pouk.

Tedaj pa nastopi direktni način pisanja dnevnika.

Treba je obravnavati v šoli snov iz kateregakoli predmeta; doma se je treba pripraviti na obravnavo. Kdor vzame v ta namen v roke kake »Učne slike«, je pokopal obravnavo že vnaprej. Moji zapiski mi dajo ali snov sami, ali pa mi naznanijo vir, v katerem se nahaja. Da pa ta vir ni leksikon, ki vse vé in tako malo pové, je gotovo. Priprava se vrši tiho: sedim, pregledam, premislim, prevdarim. Očrtati je treba snov, da se ne razblini, določiti je treba slog. Učne slike po petih formalnih stopnjah tako ne nastanejo; tudi so mi nepotrebne; zakaj prepričan sem, da ubijajo življenje pouka.

Svinčnik hiti po papirju — priprava je gotova...

Samo... Da ne vem, če jo bom porabil jutri ravno tako, če jo sploh porabim. Zakaj v hipu, sredi pouka — spomin, slučaj, prinesen v šolo iz življenja kdo ve, odkod. Nič ne škoduje. Nasprotno: v dnevniku — tu pa v resničnem dnevniku — je ves široki rob odločen samo opombam, in še ta rob je časih preozek. Ostal sem pri pripravljeni snovi v pouku — hipna misel, vrgli so jo na dan otroci, in tedaj zapazim osnovni pogrešek, takega, ki mi pokaže, kako bi moral zasnovati »učno sliko« drugače. Predelava po opazkah v opombi je novo delo v dnevniku.

Še drugače nastajajo v njem učne slike. Snov je za obravnavo pripravljena... Stopim v razred, tusem pa so prinesli otroci odzunaj iz življenja že novo snov. Zbogom, ti skrbno pripravljena! Ne moremo te rabiti; znabiti na svidenje prihodnjič! Za danes nam je izbral učno snov slučaj; oni dobri, ki igra tako važno vlogo zunaj v vsem življenju, v katerem pa mora spet stati šela. Da bi postala obravnava te slučajno pridobljene snovi za današnji pouk suhoparna in dolgočasna, se mi ni treba

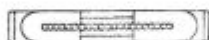
bati: v sami sebi je očrtana dovolj, da se ne razblini, slog je prinesla s seboj. V veliko korist pa mi je v tem hipu moj, po indirektnem načinu nastali dnevnik.

To je tisto: najhasnovitejša od vseh priprav za pouk je tista, kadar si širi učitelj svoje obzorje na katerikoli način, kadar si bogati svoje znanje v kateremkoli predmetu. Čim več ima nakopičenega blaga, tem lažje bo zajemal globoko in globlje, tem več bo lahko dajal. Indirektna priprava na pouk rodi v hipu, sredi obravnave odzunaj prinese snovi najlepše uspehe, daje v trenutku pouku potrebnega življenja...

Rob za opombo v dnevniku pa se polni in najdragocenejši prostor je to: Snov, ki je prišla v dnevnik pri indirektni pripravi, je dobila tu opis zveze s poukom; v opisu šele je dokazano, kam spada njena uporaba.

Tako pa postaja dnevnik, sestavljen po indirektnem načinu, vse dejanje in nehanje učiteljevo; vse njegovo življenje in zlasti ves njegov študij. In tedaj šele je živel učitelj šoli in svojemu stanu, če je neprestano pisal v ta dnevnik, če ni živel enega življenja med štirimi šolskimi stenami in drugega zunaj nje, pač pa vedno v neomejeni šoli življenja. Kolikor več je nabral tu pri skrbnem, vestnem in marljivem zbiranju, toliko več je lahko spravil med štirimi stenami šolske sobe v dnevnikovo opombo.

To se mi je zdelo vredno povedati o učiteljevem dnevniku. F. K.

SLOVSTVO.

OCENE.

Novi knjigi. Slovenska Šolska Matica v Ljubljani je izdala letos: 1. **Pedagoški Letopis**, uredil Henrik Schreiner. 2. **Občno vzgojeslovje**, 1. snopič, sestavil Viktor Bežek.

V uvodu prve knjige utemeljuje predsednik S. Š. M., ravnatelj Schreiner skromen obseg letošnjih publikacij vsled vojnih razmer.

Prvi sestavek v Letopisu »Učiteljeva knjižnica o delovni šoli« izvirja iz peresa znanega prvorbitelja za delovni princip v slovenske ljudske šole, Pavla Flerèta. Z veliko, hvalevredno vnemo je setavil pisatelj slovensko in tudi nemško literaturo, katera zanima vsakega učitelja, ki želi kaj več zve-

deti o vprašanju delovne šole. Vsaj vedno glasnejši postaja dnevni klic: manj znanja, zato pa več zmožnosti! Zmožnosti samostojnega opazovanja in mišljenja, samostojnega čustvovanja in hotenja nam je treba. Znanje si moramo priboriti z marljivim in zanimivim delom, z udeležitvovanjem, kar je edina pot do tega modernega, vzgojnega ideala. Prav dobro označi R. Katalinić ta ideal:

Prazne čaše, srca puna,
manje riječi, više čina,
tad će biti opet sretna
lijepa naša domovina.

Rad bi opozoril tovariše, ki jim je mar napredek našega šolstva, še

na sledeča dela: Oertli, Die Volksschule und das Arbeitsprinzip, Zürich, katera knjiga skuša metodično delovni princip v ljudskih šolah uveljaviti. Kdor hoče spoznati delovni princip pri pismenih nalogah, bo čital z veseljem A. Schmieder, Erleben und Gestalten, Teubner, Za fizikalni poduk je priporočati: O. Frey, Wellpapparbeiten, Wunderlich, Leipzig. Sam sem skušal uveljaviti delovni princip v fizikalnem pouku, ter sem njegov pomen obrazložil v razpravi v letnem poročilu 1911/12 gimnazije v Kranju.

Drugo razpravo v Letopisu tvori dr. K. Ozvaldov referat: »Sodobno stanje vzgojeslovnega in dušeslovnega prizadevanja v Nemcih«, povzet iz »Jahrbücher der Philosophie«. Temeljito in zanimivo poročilo se samo najbolje priporoča. Kakor celo človeško kulturo oživljata dva ideala, namreč ideal osebnosti in ideal družbe, tako tudi pedagogika dandanes niha med pojmi osebnosti in družbe kot individualna, oziroma socialna pedagogika. Pravzaprav ni in ne more biti izključno individualne in ne socialne pedagogike, ker je vsaka pedagogika oboje, samo da leži sedaj povdarek na osebnosti, sedaj zopet na družbi. Poleg Reina, odločnega nasprotnika Natorpove socialne pedagogike, bi opozoril tudi na umrlega curiškega filozofa Stadlerja, ki se z uspehom v svoji »Filozofični pedagogiki« postavlja po robu Natorpovim nazorom. Drugi del istega referata se nanaša na praktično uporabo psihologije. Omenim le, da je v medicini nastala nova psihološka struja, Freud-ova šola, katero je krepko podprl dr. Marcynewsky s svojim obsežnim delom »Der Mut zu sich selbst«, a pogrešam v nemškem kakor v slovenskem referatu ta vir.

Tretji referat iz peresa L. Černeja »Kako naj se navaja mladina, da bo tudi po izstopu iz šole rada in s pridom čitala« daje obilo praktičnih navodil na podlagi delovnega principa za učitelja, ki hoče vzbuditi veselje do čitanja v mladini. Zdi se mi primerno opozoriti na nasvete svetovnoznane pisatelja Emersona za uspešno čitanje: »Čitaj le knjige, ki imajo dober glas (klasične) in se ti dopadejo, a so vsaj eno leto stare!« Nič manj upoštevanja vredni so migljaji Schönbacha v njegovi knjigi »Über Lesen und Bildung«. »Poglobi se v vsebino, v jedno knjige, čitaj jo v redu, kakor je pisana, brez naglice, v tem pa, od pisatelja samega določenem, uživaj z zbranim duhom krasoto knjige, ki ti je vir prave tolažbe in razvedrila, ki te dvigne nad vsakdanjost v višje sfere, kjer čutiš svojo notranjo nezavisnost in svobodo!« Poziv Černeja, da smo samo učitelji v šoli, a premalo pravi ljudski in narodni učitelji, naj ne ostane brez odmeva.

Prirodoslovno snov obravnava zadnji sestavek J. Bračuna »Zrak in njegove sestavine«. Z zanimanjem in s pridom sem čital jako popularno, a vendar strokovno razpravo. Škoda le, da je tiskarski škrt toliko razsajal in da ni razprava končana! Dovoljujem si par opomb. Dosledno rabimo kritična temperatura namesto toplina in ogljikovodiki namesto ogljikovi vodni. V. Lindemannovega stroja za utekočinjenje zraka ne poznam, pač pa Lindejevega. Izumitelj je Karl pl. Linde, profesor v Monakovem. Dewarjeva (Djua) dvojna posoda je od znotraj posrebrana in ne zunanja stena, kakor so termos-steklenice. Tekoči zrak se iz steklenice iztiska, ne pa z nagnenjem posode iztoči, ker se reb kaj rad odlomi. Cena te-

kočega zraka je različna, v večjih obratih stane 1 l le par vinarjev. Zrakoplovci so se že dvignili nad 10 km in ne skoro do 10 km kvišku. Silvin se pridobiva v Stassfurtovih solinah, južno od Magdeburga in ne v Strassfurtu.

Obilo zanimivega in predvsem raznovrstnega čtiva nam nudi letos Pedagoški Letopis.

Druga knjiga je Beškovo »Vzgojeslovje«, 1. snopič. Ravnatelj Viktor Bežek se je lotil težavne naloge ter nam Slovencem podaril že dva snopiča občnega vzgojeslovja. Prvi, kot uved, obsega »Dušeslovje«; saj tvori dušeslovje s sociologijo in etiko temelj vzgojeslovju. Beškovo »Dušeslovje«, ki se dotika tudi socioloških in etičnih problemov, sem že ocenil.¹

(Konec prih.)

Anton Kosi: Vojaške narodne pesmi. I. Založila Katoliška Bukvarna v Ljubljani, 1915. Cena 1 K. — Slovenskemu učiteljstvu ni neznana delavnost tovariša Ant. Kosi-ja na polju šolstva in kmetijstva; nemale zasluge ima tudi kot mladinec, pisatelj in nabiratelj ter skladatelj šolskih pesmi. Kot tak je umel uporabiti vojno razpoloženje današnje dobe. Nabral je in za dvo- ozir. triglasno petje postavil 25 vojaških narodnih in ponarodelih pesmi, ki jim je — celo umestno — dodal še veličastno »Cesarsko pesem«. — Na prvo mesto je djal ljubo znanko »Bratje, Slovenci smo!« Meseca avgusta lanskega leta bi si je ne bili upali peti v izvirnem besedilu, no, g. Kosi jo je primerno »patriotizoval«. Škoda, da je izostala znana bodrilna kitica:

»Bratje, naroda cvet,
pozna nas celi svet,

čujmo sveta:

Eden za vsacega,

vsi pa za enega

stojmo zvestó!»

Drugi: »Presvetli (ne presvitli!) cesar vabi nas... je g. Kosi vzel priljubljeni napev iz Al. Mihelčičeve zbirke »Venček narodnih pesmi«. Vodnikovo besedilo je več ali manj prenarajeno, 3. kitica dodana »ad libitum«. — Prav mične in učencem ugačajoče pesmi so: 4. »Ena ptičica priletela«, 6. »Z Bogom dom, predragi kraj«, 7. »Prišla bo pomlad zelena«, 9. »Spomladi vse se veseli«, 11. »Fantje marširajo«, 13. »Regiment...«, 16. »N'coj je prav lep večer«, 18. »Popotnica vojaška«, 21. »Vodica med gorami« 25. »O ti moj dom« in končno 26. »Avstrijska himna«. — Ostale so manj simpatične, dasi tudi času primerne; sicer pa je okus več ali manj subjektivna stvar. — Nekaterim je g. nabiratelj kar samovoljno prenarajal besedilo, kar napravi na onega, ki mu je znan izvirnik, nekako neprijeten vtis. Nedvomno je imel g. Kosi dober namen, da kaj izboljša, toda v Slomškovi »Popotnica vojaška« je s to čudno manijo v 6. kitici besedilo naravnost pokvaril. (Prim. Kosi, Šopek II., str. 93, 94!) Da zamenjuje »ljubico« z »mamico«, je kolikortoliko opravičeno, ravnotako če morajo namesto Turkov držati hrbet Rusi... V pesmi »Regiment« pa bi se namesto »Frančeka« bolje podal recimo: »fantič«; s tem se vendar ne zaseje bogve kako pohujšanje »v dolini šentflorijanski«. — Dvo- in triglasni stavek je zmožnostim ljudskošolskih učencev primeren, lahek in pravilen, kar je treba posebej naglašati. Učenci kažejo zlasti do gori omenjenih pesmi v zbirki mnogo veselja, se jim hitro priuče ter jih kaj radi pojó. Priznati moramo, da je ta zbir-

¹ Prim. »Pop.« 1914, str. 88.

ka zamašila neko že prej in zlasti tekom vojne prav občutno vrzel ter je učiteljstvu in učencem dobro došla. G. Kosi si bo stekel novih zaslug, ako nadaljuje nabiranje vojaških narodnih pesmi, kar nam obljublja z oznako »Prvi zvezek« na naslovni strani. Priporočamo prav toplo njegovo zbirko v nakupovanje in v rabo. X.

Unterrichtspraxis für Volksschulen.

Unter Mitwirkung bewährter Schulmänner herausgegeben von Hans Trunk. — Izd. c. kr. zal. šol. knjig na Dunaju. 1915. Cena v platno vezanemu izvodu 2 K 70 h. — 208 str.

Ocenjevanje takih knjig kakor tudi tega dela je odvisno od stališča, na katerem ocenjevalec stoji. Temu prinaša premalo ali preveč v tej smeri, onemu v drugi. Isto je pri zasebnem čitanju. Tudi v tej knjigi tistemu, ki bo gledal na njo s stališča stare, t. j. strogo učne šole, metodika ne bo popolnoma ugajala, ker sloni na modernih pedagoških spoznanjih in na potrebah, ki so jih te rodile; docela zadovoljen ne bo z njo tudi zastopnik popolnoma delovnega pouka, ker ne stoji na ekskluzivnem stališču. Dobrodošla pa bo vsakemu, ki tudi noče zavreči starega dobrega ter pozdravlja z veseljem nove dobrine, kajti na tej podlagi so delali — kakor povdarja tudi izdajatelj — oni sam in njegovi sotrudniki. In delali so vestno, stvarno, strogo objektivno in kritično ter vse iz prakse, kar je knjigi v posebno korist. Zato tudi lahko priporočamo knjigo vsakemu, ki mu je le za šolski napredek. Še prav posebno pa jo priporočamo štajerskemu učiteljstvu, kajti knjiga se opira na novi učni načrt za štajerske šole, četudi je pisana seveda na podlagi tega načrta predvsem za roko učitelja na nemški šoli.

Da bi se spuščali v podrobno oceno, se nam ne zdi primerno, ker bi ta malokomu koristila; upamo, da ustrezemo bolj, če pokažemo razvrstitev snovi in glavne misli v njej v spoznanje, da ne priporočamo nič slabega. Knjiga je pisana v svrhu reformi-

ranja pouka, ne podaja pa nikakih trdnih lekcijških shem, kakor jih ne dovoljuje metodika osebnosti, zahteva pa »stremljenja po lastni izpolnitvi, ... študij pedagoške znanosti, ... poskusov vsvarjajočega vpadljanja, ... živega občevanja z mladino,« in reforme, ki »se začne pri sebi«. Šolo pretvarja v »delovno šolo«, kakršna je primerna našim razmeram: »... ni sprejetje mehanično-tehniškega ročnega dela, po čemer moramo stremiti, pač pa reforma učne metode, t. j. drug način pridobivanja znanja, namreč ne le z besedo in knjigo, ampak s samodejalnostjo učencev. Če se zgodi to, potem je ljudska šola delovna šola, če se ji tudi ne pravi tako« (17).

To je osnovna ideja, v kateri je obdelana v knjigi snov, ki je razdeljena na tri dele: 1. Splošno; 2. Posamezni učni predmeti; 3. Dodatek.

I. Pod prvim zaglavjem pogovarja H. Trunk: **A.** »O razvrstitvi učencev«; **B.** »O izbiri, ureditvi in razdelitvi učne snovi in izpolnitvi tednice«; **C.** »Učni postopek«; kar je vse svoboden komentar k omenjenemu učnemu načrtu in uradnim naredbam ter bo služil predvsem mlajšemu učiteljstvu, ki ga bo uvažal v dolžnosti učitelja pri pouku. V prid bo pa vsakemu učitelju, tudi takemu z lastno prakso, ker mu kaže navodila, utemeljena »s psihologičnimi zakoni in z izvršeno prakso. **D.** »O elementarnem pouku« piše J. Göri in pogovarja moderen elementaren razred splošno, in posebe pouk v čitanju na tej stopnji, kjer zastopa iste ideje kakor v svojem »Moderner Leseunterricht«. **E.** »O pouku v oddelkih« (Al. Rock) podaja važnost pouka v oddelkih, o njegovi tehniki, o razdelitvi učne snovi, o tistem delu učencev in o njihovem skupnem delu ter o obravnavi učencev pri pouku te vrste. Pod **F.** »O pismenih delih« piše H. Trunk spet komentar k tozadevnim uradnim odlokom, pa brez pedanterije, ki je ne odobrava tudi ne pri učenju, ker njo »odljudi učencem njihovo delo ter jim jemlje veselje na predmetu« (35).

2. V drugem delu so obravnavani sledeči predmeti: I. Pri »Jezikoslovnem pouku« pogovarja H. Trunk splošno jezikovni pouk, posebe pa govorenje in prednašanje, čitanje, spise, slovnico in pravopisje. Pri spisju bi bilo hvalevredno omeniti, kako priporoča pisatelj (53), vzlic temu da se ne kaže popolnega pristaša prostega spisja, tudi, naj »ne daje za prosto spisje tēm vedno učitelj, ampak naj se časih izvolijo te od učencev za ves razred ali se prepuste vsakemu posameznemu učencu«.

P. Flerè.

(Konec prih.)

KNJIŽEVNE NOVOSTI.

»Veda« prinaša v letošnji svoji 2. številki med drugim zanimivim in strokovnjaškim gradivom spis »O »šolskih občinah« vobče in posebe« (Pav. Flereè), ki tvori nekako dopolnilo spisu »Naša »šolska občina«,« ki je izšel izpod peresa istega pisatelja v let. 1. številki. »Pop.«. — Učiteljstvo opozarjamo tudi na K. Ozvaldov članek »Novo mladinsko gibanje«, ki je izšel v isti »Vedini« številki. Sploh pa list učiteljstvu prav toplo priporočamo kot enega naših prvih kulturnih bojevnikov.

»Zvonček«. Vsebina 6. št.: 1. Fran Žgur: Pomladanska. Pesem. 2. Ant. Germkova: Majniški izlet. Povest. 3. Fran Žgur: Spomladi. Pesem. 4. M. K.: Kralj Matjaž. Povest. 5. Josip Kralj: Pesem o zvončku. Davorinova: Maj je odšel. Pesmi. 6. Fr. Rojec:

Jutranjica. Jan Gerinov: Vlakov pisk. Andrej Rapè: Jutranjica: Pesmi. 7. Pastirček. Pesem s podobo. 8. Sven Hedin — F. Painak: Za morjem. Povest. 9. Poletno bivališče turškega sultana. Podoba. 10. Le urno dvigajte peté, iz šole domov gredé! Podoba. 11. Cvetinomiški: Golobijek. Povest. 12. Davorinova: Jutro v polju. Davorinova: Vseposvoda je bojni krik. Pesmi. 13. Pouk in zabava: Geometriška naloga. — Rešitev demanta v peti številki. — Rešilci. — Prestolonaslednik Karel Franc Jožef v Pulju. — Pes je rešil življenje. — Pogreb 10letnega junaka. — Ranjeni poljski dijak. — »Roko naj mi prinese!« — Kotiček gospoda Doropoljskega. — Kotičkove risbe.

»Zvonček«. Vsebina 7. številki: 1. Jos. Vandot: Deveta kraljična. Pesem. 2. Andrej Rapè: Pričakovanje. Drago Širok: Huda ura. Pesmi. 3. Ivo Trošt: Oba noska. Povest. 4. Podmorski čoln. Slika. 5. Jos. Vandot: Zvezda. Pesem. 6. Simon Palček: Veselje mladih dni. Pekem s podobo. 7. Sven Hedin — F. Painak: Za morjem. Povest. 8. Indijančeva glava. Podoba. 9. Mehkodlačka - Tihotačka - Mesojedka - Sladkosnedka. Podoba. 10. Cvetinomiški: Jagnje. Povest. 11. Pouk in zabava: Zastavica v podobah. — Rešitev geometriške naloge v šesti številki. — Rešilci. — Vrtnar, čebele in gosenci. — Voja v kraljestvu živali. — 1,250.000 knjig za vojake. — Delo za »Rdeči križ«. — Kotiček gospoda Doropoljskega.

RAZGLED.

ŠOLSTVO

Predčasno zaključenje javnih srednjih, meščanskih in ljudskih šol po Slovenskem. Vsled vojne napovedi od strani Italije so se morale zaključiti po mestih na Primorskem vse šole že z Binkošti, še v maju in po-

tem v začetku junija pa je sledilo predčasno zaključenje vseh šol v Ljubljani, v Mariboru in Celju, ponajveč zaradi tega, ker se rabijo učni prostori v vojaške namene.

Predčasni sklep pouka na avstrijskih srednjih šolah. Naučno ministrstvo je odredilo, da se sklence dne 26. rožnika 1915 pouk

na vseh avstrijskih srednjih šolah, dekliških licejih, moških in ženskih učiteljskih. Za ljudske in meščanske šole pa se je naročilo deželni školski svetom, da se dovoli na prošnje staršev ali njihovih namestnikov že prej določeni postopek, da smejo namreč po mestih s srednjimi šolami izostati v ozira vrednih slučajih otroci od pouka v tistih dneh, ki padejo v čas po sklepu pouka na omenjenih višjih učiliščih.

Iz šolstva za časa vojne v Prusiji. Pred nedavnim je odgovarjal pruski naučni minister nekemu dopisniku o pruskem šolstvu za časa vojne. Izvajal je, da je pouk kakor v ljudskih, tako tudi v srednjih in višjih šolah vobče reden ter je pojasnil to svoje izvajanje takole: Na pruskih ljudskih in srednjih šolah je okroglo 100.000 učiteljskih oseb. Od teh je kakih 35.000 pod orožjem, mnoge so nadomestile učiteljice, na večih krajih so se razredi združili. Na učiteljskih je okoli 2000 učnih oseb, od katerih je dobra tretjina na bojnem polju. Četudi je od 18.000 učiteljskih več kakor polovica v fronti, je vendar materiala še dovolj, da je pouk tudi na teh zavodih reden. Na višjih šolah slušbuje kakih 11.600 učnih moči, od teh je na bojišču okoli 4000. Dijakov visokošolcev je vstopilo med vojne prostovoljce okoli 20.000, ki so večinoma v fronti. Če se jemlje v pošte, da je število učencev na pruskih gimnazijah okrog 22.600, in da je med gimnazijci gotovo 15.000 še pod sedemnajstim letom, oni nad sedemnajst pa so odšli vsi med prostovoljce, se vidi, da redni pouk tudi tukaj nima ovir. Poleg tega pa so se spet nastavile v službovanje osebe, ki so bile že upokojene, in tako je bilo tudi prav lahko mogoče, da so se vzlic vojni postavila v proračun za leto 1915. potrebna sredstva za dvigjenje petih novih višjih šol.

Po »Hrv. Učit. D.«.

Moderna šola na Danskem in Švedskem. Dansko društvo »Det Danske Selskabs Skole« je postavilo v Kopenhagnu krasno šolsko zgradbo. O društvu piše v »Napredku« Davorin Trstenjak, po njem posnemamo:

Ta šola znači razpor z mnogimi stariimi tradicijami. Tu nimajo knjig. Pri pouku v mizarški delavnici, kjer učenci žagajo in stružijo pri svojih mizarških klopeh, se uče na pr. jezika in računstva. Učitelj je Nemec in poučuje učence v mizarstvu, pri tem pa govori nemški. Tako kakor se uči otrok materinščine, se uče učenci tukaj tujega jezika. Po tem principu se uči tudi angleščina. Pozneje dobivajo učenci lekcije iz jezika. Pred obrtno uro poučuje učitelj računstva učence teoretično, v delavnici pa se uporablja teorija na praktičnih primerih. Prirodoslovni pouk se vrši na isti način, in sploh je težišče te šole praktično vežbanje. Kar se je v šoli predelalo, to učenci zapisujejo, pozneje popravljajo ter napisano tiskajo v lastni tiskarni. Tako nastane šolska knjiga, ki jo otroci tudi sami ilustrirajo in dovršeno vežejo. Tako lastno dovršena knjiga je tudi šolsko izpričevalo, kajti ne razreduje se ne v tej šoli. Šolsko poslopje je urejeno docela higienično, zlasti ima lepe dvorane za gimnastiko in risanje; slikajo se tudi akvareli.

Druga moderna šola je na Švedskem. Imenuje se praktična šola. Za dečke se je osnovala že leta 1882., enajst let pozneje se ji je pridružil tudi dekliški oddelek. Na tem se vrši pouk od 15. maja do 15. vinotoka, na prvem pa od 1. listopada do 1. maja. Vsakomur je dovoljeno, da si izbere predmet, ki mu prija. Poučuje se domača ekonomija, pripravljanje jedi, serviranje, vrši se nakupovanje, vodi se domače knjigovodstvo ter uči kemija hrane; vse teoretično in praktično. Vsaka učenka ima na vrtu svojo gredo. Poleg pa se uče tudi šivati, risati vzorce, tkati, različne vrste umetne obrtnosti in ženskega ročnega dela. Temu praktičnemu pouku se pridružuje teoretični, in sicer švedščina in francoščina, biblija, lepopisje, računstvo, knjigovodstvo, vzgojeslovje, higiena in petje. Moto šole je: »Znanje je moč«. — Tudi v tej šoli tiskajo učenci knjige sami, tudi tukaj se uče jeziki na priroden in praktičen način, in pravtako tudi vsi drugi učni predmeti.

TO IN ONO.

70letnica dvornega svetnika Fr. Levca.

Na čestitko našega uredništva in upravnštva povodom njegove 70letnice prejeli smo od velečastitega gospoda dvornega svetnika to-le zahvalo:

»V Ljubljani, dne 12. julija 1915.

Prejmi

slavno uredništvo »Popotnika«

v Mariboru.

Prijazni spomin in ljubeznico čestitanje slavnega uredništva ob moji sedemdesetletnici sta me posebno razveselila. Žal, da sem potrj od hudih udarcev zadnjega časa, močno bolan, da ne morem ne hoditi, ne pisati. Zatorej blagovoli slavno uredništvo te skromne vrstice sprejeti kot znamenje mojega visokega spoštovanja in presrčne hvalnosti.

Bog živi vrlega »Popotnika« in njegovo uspešno delovanje!

Bog živi njegovega izbornega urednika in njegovega vestnega upravnika!

Vaš prevdani

Fr. Levec m. p.

Vzgoja osebnosti. »Vzgoja nam velikih osebnosti ne more vstvarjati, pripravljati pa jim lahko tla, in v vzgojeslovju nam je treba odgovoriti le na vprašanje, kaj se zgodi lahko v korist otrok in s tem v korist vsega naroda, da se omogoči rast proste osebnosti... Pri tem je treba gledati zlasti na to, da se spozna otroško naravo, preišče njihove sile, se dvigne in pospešuje, kar sili k razvoju; da se obvaruje vsega, kar plaši telo in dušo, ovira in muči, obvaruje tudi vsega nepotrebnege, kar ne služi organizmu, vsega, kar je podobno le zunanjemu ometu in nakitu, vsega, česar se ne sprejme in ne predela notranje in z notranjim privoljenjem« (L. Gurlitt »Erziehungslehre«).

V dosego kulture. »Nove kulture ne pričakujemo kakor darú, ki naj ga prinesejo narodu od zgoraj učenjaki in oblastva. Pričakujemo, da jo dosežemo s povzdigom

vsega naroda k polnočloveški samostojnosti. Le nova reformacija, ki prevzame vse ljudstvo, naj in lahko spremeni naše želje v dejanje. Čas zato je zrel. Pri pravi vzgoji — pa tudi le tedaj! — prinesó prihodnje generacije sebi in svojemu narodu novo kraljestvo (L. Gurlitt »Erz.-Lehre«).

Staro resnico v ponovitev. »Če me kdo prepriča in mi dokaže, da ne mislim pravilno, napravim z veseljem drugače. Kajti iščem resnico, po kateri še ni nikdar nihče trpel škode; oškodovan pa je tisti, ki obtiči v svoji zmoti in v svoji nevednosti« (Mark Avreljij).

Poziv k delu v vzgoji in pouku. »Eno je križ: — da rasteš! — Rásti s srečo in bolestjo, z veseljem in žalostjo, z učenjem in pozabljenjem, z delom z glavo in z roko, z vsemi tisočimi oblikami, ki ti jih nudi tvoje življenje! Ampak zavedaj se: kolikor več sil zbudiš v drugih ter jim pripomoreš do razvoja, toliko bolj se ti okrepe lastni udje (Scharrelmann v »Der Weg zur Kraft«).

Dr. Fr. W. Foerster je med nemškimi pedagogi danes najpopularnejša oseba, znan pa je po svojih spisih tudi slovenskemu učiteljstvu, in mislimo, da ne bo odveč, če zabeležimo na tem mestu nekatere podatke iz njegovega življenja. Rojen je bil dne 2. junija l. 1869, v Berlinu kakor sin tajnega vladnega svetnika prof. dr. Foersterja. L. 1889. je prebil zrelostni izpit na gimnaziji Friderika Viljema v Berlinu, potem pa je študiral filozofijo in nacionalno ekonomijo v Freiburgu in v Berlinu. Po dovršenih študijah je otvoril na vseučilišču v Zürichu tečaj iz etike, urejene za razne služateljske letnike. Iz Zürichja je odšel zaradi socialnih in pedagoških študij na Angleško in potem v Ameriko. Vrnivši se v Zürich je predaval sociologijo, filozofijo, praktično filozofsko etiko, kasneje tudi moralno pedagogiko. L. 1913. je bil pozvan Foerster kot profesor pedagogike na dunajsko vseučilišče, kjer pa je ostal samo en semester; nato je odšel v München, kjer je danes vseučiliški profesor.

RAZPIS NATEČAJEV.

□ □ □

Št. 358/6/1915.

Razpis službe.

Sv. Tomaž, 6 razr. meš. lj. š. III. kr. raz., služba učiteljice, n. in sl. — Redno opremljene prošnje do 8. avgusta 1915, kraj. šol. sv. Sv. Tomaž.

Okrajni šolski svet Ormož,
Ptuj, dne 8. julija 1915.

Predsednik: Dr. Netoliczka.

Razpis natečaja.

(Mesto učiteljice.)

Kapele: Štirirazredna mešana ljudska šola v Kapelah tretji plač. razred, stalno mesto učiteljice.

Opremljene prošnje do 30. julija 1915 na krajni šolski svet v Kapelah.

Okrajni šolski svet Brežice, dne 25. junija 1915.

Razpis natečaja.

(Mesto učiteljice.)

Dobova: Šestirazredna mešana ljudska šola, tretji plačilni razred, stalno mesto učiteljice.

Opremljene prošnje do 30. julija 1915 na krajni šolski svet v Dobovi.

Okrajni šolski svet Brežice, dne 25. junija 1915.

Jan Bašta v Schönbachu pri Chebu, (češko)

∴ slavnoznana in najboljša trgovina glasbil svetovnega glasa. ∴

Priporoča gg. učiteljem svoje izvanredne koncertne in orkestralne gosli, viole, cello, bas, citre, kitare prve vrste, glasbila na pihala ogradnega glasa, ki se prav lahko izvajajo, potem lesena in plehasta glasbila.

Mojstrske gosli s krasnim lokom in leseno skrinjo pošilja s poštnim povzetjem za 18, 20, 24 ali 30 kron. — Ceniki zastoj in franko.

Najcenejši direktni vir kupovanja! — Vsa glasbila se ceno, točno in dobro popravljajo! — Stare gosli in cello se izmenjujejo za nove! — Prodaja gramofonov in gramofonskih plošč! — Na tisoče priznanj od strani glasbenikov in učiteljev priporočajo naša izvrstna glasbila.

"Pelikan" *Akvarelne in tempera barve,*

Günther Wagner-jeve umetniške in najfinejše tehniške akvarelne

barve

prekašajo glede čistoče, sijajnosti, mešovitosti in trpežnosti vse doslej znane izdelke.

: Najprikladnejša znamka za šolsko rabo :

Günther Wagner-jevi

tekoči tuši

prevladujejo svetovni trg!

Gospodom učiteljem risanja so na zahtevo napleski (namazi) in cenik na razpolaganje.

GÜNTHER WAGNER,

Hannover in Dunaj X/1.

Obstoja od 1838. l. → 40 oddlikovanj.

✓ Cenjenemu učiteljstvu in slavnim okrajnim šolskim svetom priporočamo v obilna naročila vse predpisane šolske tiskovine po najnovejših vzorcih, najnovejše mladinske spise lastne in druge zaloge, poštno in druge tiskovine za šolsko uporabo na ljudskih, obrtnih in meščanskih šolah, učne načrte, razne napise na lepenki itd. - Zahtevajte cenik, ki se pošlje brezplačno in poštne prosto. - Vsako leto izide 'Ročni zapisnik' z osebnim statusom in imenikom vseh šol po slov. deželah.

**UČITELJSKA
TISKARNA
V LJUBLJANI**

registrov. zadruga z omej. zavezo

Frančiškanska ulica 6.

